

**ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА
СЪЮЗ НА ЮРИСТИТЕ В БЪЛГАРИЯ
АМЕРИКАНСКА АСОЦИАЦИЯ НА ЮРИСТИТЕ
ПРАВНА ИНИЦИАТИВА ЗА ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА
ЕВРОПА /АВА СЕЕЛ/**

Кръгла маса

МОРАЛ И ЕТИКА В ЮРИДИЧЕСКИТЕ ПРОФЕСИИ

София, 6 юни 2003 г.

На 3 юни 2003 г. от 9,30 ч. в салона на Съюза на юристите в България се проведе кръгла маса на тема “Морал и етика в юридическите професии”.

Кръглата маса беше открита от г-н Владислав Славов – председател на Съюза на юристите в България и на Върховния административен съд.

* * *

ВЛАДИСЛАВ СЛАВОВ: Уважаеми колеги, уважаеми гости!
Изпълнявам приятното поръчение на организаторите да дам начало на кръглата маса на тема “Морал и етика в юридическите професии”.

Преди всичко искам да ви прочета получената до участниците в кръглата маса телеграма от председателя на Народното събрание на Република България:

“С удоволствие отправям искрени поздравии към всички участници в кръглата маса “Морал и етика в юридическите професии“. За мен като български държавник, юрист и университетски преподавател е чест да приветства организаторите на форума – Съюза на юристите в България, Центъра за изследване на демокрацията и Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за централна Европа и Евразия, за провеждането на тази навременна и полезна дискусия. Дълбоко съм убеден, че темите на кръглата маса, посветени на особено важни практически аспекти в юридическата етика, ще получат в разискванията ползотворна за участниците интерпретация.

Пожелавам успех на дискусиите на кръглата маса!

Проф. Огнян Герджиков –

Председател на 39-то Народно събрание”

Уважаеми колеги, може би някои от вас си спомнят, че преди три години ние проведохме една подобна конференция с едно доста разширено международно участие. Това беше период, в който всички правни професии в България представени от своите неправителствени организации, които вече бяха формирани, разработваха етични кодекси за поведение на своите членове и етични кодекси за поведение на всички упражняващи съответната професия, независимо дали са членове на тези организации.

Решихме отново да проведем кръгла маса на тази тема, първо, защото всички вие знаете, че с измененията на Закона за съдебната власт от миналата година, в закона залегнаха много важни текстове, които придават голяма значимост на приемането на етични кодекси за съответните професии от техните сдружения. И понеже тук преди началото дори имахме известно притеснение какво точно Конституционният съд е обявил за противоконституционно, защото един от текстовете, касаещи етичните кодекси за съдебните служители наистина е обявен за противоконституционен, безспорно е, че текстът на чл. 27, ал. 1, т. 13, която предвижда утвърждаване на такива етични кодекси от Висшия съдебен съвет специално за сферата на съдебната система, е в сила. И не само е в сила, той е възпроизведен в няколко други текстове на закона, които предвиждат тези изисквания на етичните кодекса да бъдат едни от условията, въз основа на които да се преценяват качествата на един кандидат за назначаване в сферата на съдебната власт.

И на второ място, те са основание за търсене на дисциплинарна отговорност.

На повечето от вас е известно, че преди около месец един магистрат от Плевен беше преместен на работа в друго населено място не с дисциплинарно наказание, а в резултат на оценка на неговите нравствени качества при изпълнението на професията съдия.

Водени от тези основания, организаторите на днешната дискусия решихме, че трябва отново да поговорим за етичните и моралните качества, които трябва да намерят място в етичните кодекси при изготвянето им от съответните професионални организации. Защото едно от сериозните изисквания в тази посока, за да може една система да запази своя авторитет и независимост, особено системата на съдилищата, прокуратурите и следствените служби, е наистина да има високи изисквания, отразени в етични кодекси. Изисквания, които действително да могат да бъдат облечени в някаква форма на санкция, за да се спазват и да бъдат основание за търсене и на отговорност от съответните магистрати, или упражняващи юридическата професия, които са ги нарушили.

С тези няколко думи искам да открия кръглата маса. Надявам се, че представените в дневния ред колеги ще ни запознаят с вижданията на съответните съсловни организации на юристите и в рамките на дискусията наистина ще могат да бъдат чути много полезни неща, които ще подпомогнат разработването на етични кодекси. Само за сведение искам да ви кажа, че досега през Висшия съдебен съвет е минал и е утвърден само етичният кодекс на следователите, който, между другото, е разработен преди доста години. Това е основание и те да помислят с оглед изискванията, които поставят и промените в закона, за изменение и допълване на техния етичен кодекс.

За водещ на кръглата маса сме определили колежката Дешка Рачевец – член на Изпълнителния комитет на Съюза на юристите в България.

Давам думата на колежката Дешка Рачевец

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Уважаеми колеги, позволете ми да ви съобщя, че на нашата конференция присъстват г-н Дъглас Франсис от Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за централна Европа и Евразия, Кенет Стюарт – директор на Проекта за развитие на съдебната система в България на Американската агенция за международно

развитие и Джин Гибсън от същата агенция, и г-жа Мария Йорданова – директор на Правната програма на Центъра за изследване на демокрацията, съорганизатор на днешната кръгла маса.

Бих искала да дам думата на г-жа Мария Йорданова.

МАРИЯ ЙОРДАНОВА: Уважаеми госпожи и господа, уважаеми колеги, от името на един от съорганизаторите на днешната дискусията бих искала да ви поздравя и в продължение на встъпителните думи на г-н Славов да изразя нашето задоволство от нейното провеждане, тъй като много време се работи по създаването на етични норми и правила. Да подчертая още веднъж значението на морала и етиката във всяка професия, във всяка сфера на обществена дейност – от политиката и законодателството, до здравеопазването, лекарската професия и бизнеса. Но като че ли още по-голямо е значението на етичните норми и правила при юридическите професии, тъй като естествено обществените очаквания се свързват в най-голяма степен с осъществяването на правото и справедливостта точно при упражняването на юридическите професии.

От тази гледна точка наистина е много важна ролята на професионалните гилдии, които днес ще участват в представянето на разработените от тях кодекси. Ролята на тези организации се изразява не само в защита на професионалните интереси на техните членове в осъществявания контакт между публичната и частната сфера, но и в утвърждаването – и това трябва да бъде по наше мнение близката перспектива – на такъв статут на всяка юридическа професия, който действително да отговори на изискванията за професионализъм и да включва нравствени критерии и качества, които имат морална и етична стойност при осъществяването на дейностите от хората, упражняващи юридическа професия, за налагане на тези критерии и при достъпа до професията, и при израстването в кариерата, а и до обвързването им, както каза г-н Славов, със съответна отговорност, за вътрешен механизъм за контрол и проверка.

Смятам, че програмата е достатъчно интересна и напрегната, за да отделяме повече внимание за встъпления. Затова искам да пожелая успех на днешното обсъждане, а също така и на бъдещото ни сътрудничество, имам предвид организацията, която представлявам, с все по-широк кръг професионални организации на юридическите професии. Засега успешно сътрудничим със Съюза на юристите в България, по чиято инициатива е днешното събитие, сега и със Съюза на съдиите, които са първи в разработването на етични правила и приемането на такъв кодекс още в 1998 г., да пожелая успех както в приемането, така и в прилагането на етичните правила в юридическите професии !

Благодаря ви за вниманието.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-жа Йорданова.

А сега бих искала да дам думата на г-н Дъглас Франсис от Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за централна Европа и Евразия.

ДЪГЛАС ФРАНСИС: Благодаря ви. Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за централна Европа и Евразия с удоволствие се възползва от възможността да участва в тази кръгла маса за морала и етиката в юридическите професии. Бихме желали да благодарим на Американската агенция за международно развитие, представена от г-н Джин Гибсън, за тяхната помощ при осъществяването на тази проява.

Правната инициатива за централна Европа и Евразия - един обществен проект на Американската асоциация на юристите, призван да насърчава и утвърждава върховенството на закона, подпомага българските юридически организации при разработването на етични кодекси през последните две години. Вие сте тук днес, защото вие сте професионалисти в сферата на правото, защото се интересувате от правната етика и защото имате идеи за това как да станете още по-добри професионалисти.

Наръчникът по етика, издаден от американското Министерство на правосъдието, съдържа едно общо правило, наречено “конфликт на интереси”, което гласи: трябва да избягвате ситуации, при които действията ви, предприети в служебно качество засягат, или създават впечатление, че засягат, ваш личен интерес – бил той имуществен или неимуществен. Правната етика е определена в юридическия речник “Блек” по следния начин: това са нрави и обичаи сред членовете на юридическата професия, които регулират техните морални и професионални задължения помежду им, към клиентите и към съдилищата.

Вие всички сте професионалисти, вие сте юристи – адвокати, съдии, съдии-изпълнители, нотариуси, прокурори, следователи и съдебни служители. От вашата професионална дейност зависи обществото. Вашите колеги от професията също зависят от вас. Някои от вашите професионални организации вече разполагат с етични кодекси и повечето от тях работят по такива кодекси. Помнете, че вие сте професионалисти и се стремите да бъдете най-добрите професионалисти. Помислете си как бихте желали да постъпи един ваш колега и постъпвайте по същия начин. Колкото по-високи стандарти следвате, толкова по-висок е вашият професионализъм. За да работите максимално добре, вие се нуждаете от уважението на обществото, съдилищата и колегите от вашата професия.

Въпросът, който стои пред вас днес е елементарен – можете да направите упражняването на вашата професия още по-професионална и така да спечелите още по-голямо уважение.

Благодаря.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-н Дълглас Франсис.

Преди да започне представянето на отделните етични кодекси, бихме искали да ви провокираме с лекция на доц. Стефка Наумова на тема “Функционални особености на етиката в юридическите професии “.

Заповядайте, доц. Наумова.

ДОЦ. СТЕФКА НАУМОВА: Уважаеми колеги, уважаеми участници в днешната кръгла маса! Най-напред искам да благодаря на организаторите за поканата, която отправиха към мен в качеството ми на представител на научната юридическа общност. Не мога да скрия, че се чувствам малко като бяла лястовичка сред толкова много професионалисти, тъй като представителите на науката са склонни към теоретизиране. Но смятам, че връзката между теорията и практиката е също така полезна. Използвам случая да покана тези от вас, които се интересуват, на 11 юни в големия салон на Българската академия на науките, където от името на Правната секция на Съюза на учените се организира кръгла маса на тема “академична етика”. Това ще бъде своеобразен мост в тази насока.

Темата на моето кратко изложение, нямам претенции да го нарека лекция, е “Функционални особености на етиката в юридическите професии”. Вие имате раздадени всички материали, включително и моето кратко изложение, така че ще се постарая да не ви отегчавам прекалено много със своите теоретични разсъждения.

Започвам анализа си с едно кратко мото. Това е, бих го нарекла, едно изповедно изречение на гениалния философ Еманюел Кант, което аз намерих в неговия труд “Критика на практическия разум”. Започвам своето кратко изложение с това мото: “Има две неща – казва Кант – които винаги изпълват душата ми с ново и все по-ново удивление и благоговение, колкото и продължително да размишлявам върху тях – това са звездното небе над мен и моралният закон вътре в мен.”

Не случайно започвам анализа с Кант, защото не подлежи на съмнение, че именно Кант поставя началото на една нова етична система. И в своето изложение следвам именно тази логика – съвременната етична система като най-високото равнище, професионалната етика от гледна точка на нейното функционално значение, за да слезем вече на равнището на етиката и морала в юридическата професия.

Проблемът за професионалната етика и за етиката в юридическата професия в никакъв случай не може да бъде наречен нов. Напротив, началото на етическите размишления ни отнасят 26 века назад във времето, още във времето на индийската и китайската философия и особено философията на древна Гърция. Постепенно обаче от теоретичните анализи се преминава към функционалната същност на етиката. И тук се изкушавам да посоча, че за първи път у Хегел етиката тясно се свързва с правото, но, разбира се, по онова време все още не са точно определени параметрите на професионалната, в това число и на юридическата етика – това, което нас ни интересува.

Всъщност началото на прагматично ориентираната етика е свързано с края на 19 и началото на 20 век, когато социологията като най-общото учение за обществото, се отделя от философията. Тогава се формира и едно ново разбиране за правото като основен елемент в социологическата структура на обществото и именно от гледна точка на социологията, на правото започва да се гледа не само като на система от норми, но като такова социално явление, такава специфична област, в която особено значение имат упражняващите юридическа професия. Тоест юридическата професия се свързва със социалната практика.

Тук ще си позволя да направя едно кратко отклонение от доклада. В края на 70-те години социологията на правото получи най-общо казано своя институционален характер, създаде се Изследователския комитет по социология на правото в Международната социологическа асоциация и някъде в началото на 80-те години в рамките на този изследователски комитет, който между другото тясно си сътрудничи с Американската асоциация на юристите, направихме първите опити в разработване на етичен кодекс на юристите. Говоря за 80-те години. На един от конгресите обаче, се стигна до извода, че американската, англосаксонската и европейската правни системи са твърде различни. По това време все още съществуваше

разделителната стена между източна и западна Европа и всъщност на практика нищо не се получи.

Така или иначе в рамките на този Изследователски комитет по социология на правото се формира институционално една група, семинар – както искате го наречете – със седалище в Униати, Испания, и за наше щастие много наши млади колеги, току-що завършили юристи могат да специализират там като бъдещи представители на тази професия.

Да се върнем към темата. Според мен риторичният въпрос, който ни занимава, е дали общата етична криза в обществото се отразява отрицателно и на специфичната юридическа общност. Можем ли със сигурност да твърдим, че днешният юрист е по-малко или повече морален, в смисъл, че юридическата теория и практика и нейните носители са своеобразни корективи на бързата промяна на ценностите в обществото като цяло. Могат ли да бъдат установени някакви универсални етични стандарти, които категорично да се противопоставят на крайния утилитаризъм, на войнстващия прагматизъм, на популистките нагласи на доста големи социални групи, че юридическата професия много често е белязана със знака на порочния материален интерес, а нейните представители са безнравствени жреци на също такава безнравствено съществуване. Имах възможността тази сутрин да чуя интервю по повод на нашата кръгла маса и отново ми направи впечатление агресивността, с която се задават тези въпроси. Априори се предполага, че щом си юрист, си носител на нещо лошо.

Така или иначе, общата тенденция на нарастване на такива форми на социална патология каквито са клиентелизмът, корупцията, престъпността, насилието и т.н. засягат в някаква степен самата юридическа професия. Трябва ли обаче юридическата наука да се задоволи само с това да ги изследва, а юристите практики просто да поставят някаква преграда между себе си и чистата теория? Тоест, основната изходна постановка, от която според мен трябва да се тръгне е свързана със социалното значение, социалната полезност на юридическата професия. Априори се предполага, че

юристът е носител вътре в себе си на общоприетите морални ценности. И тук отново се обръщаме към Кант, той носи морал вътре в себе си. Тогава може да се постави риторичният въпрос необходимо ли е все пак изработването на конкретни етични кодекси? Да, необходимо е. Защото спецификата на юридическата професия изисква да се направи точната разграничителна линия между онова, което юридическият закон в материален смисъл изисква, и онова, което ни диктува моралът вътре в нас.

Понятието “юридическа етика” се появява в съвременната теория и практика заедно с други подобни термини, като “професионална етика”, “административна етика”, “биоетика”, “съдебна етика”, които са развити особено силно в Обединеното кралство, като всички те имат за цел да опишат и подредят в сравнително стройна и практически приложима система определени правила и норми, които очертават принципите на поведение в сравнително обособени социални общности. Тези общности са обединени най-вече на професионален принцип, но не чрез налагане на институционални санкции отвън, а чрез балансирано използване на моралните принципи и стимулиращите оценки с цел постигане на определено поведение, което да е мерило за оценяване на дейността в съответната общност.

Следователно професионалната етика, към която причисляваме и юридическата етика, най-общо следва да се разбира като система от правила, норми и морални принципи, които да очертават общата рамка на поведение в юридическата общност с цел съхраняване на ценността на тази професия и полезността ѝ за общественото развитие.

Какво разбираме под функционални особености на юридическата етика? Това е най-общо съотношението между общите, тоест универсалните нравствени правила на поведение в юридическата общност и тяхното специфично приложение в различните правни професии или общности и техните организационни структури.

И тук, след това най-общо определение стигаме до принципния въпрос – въпроса за морала при упражняването на юридическата професия. Тоест, какви трябва да бъдат критериите за морал при упражняването на тази професия и как могат да се формулират изискванията за спазване на тези критерии при изпълнение на задълженията в различните правни професии или гилдии. Етичните проблеми в юридическата професия естествено се пораждат поради факта, че тя, юридическата професия по дефиниция има за цел да допринесе за запазване на хомеостазиса на обществото чрез разрешаване на правни конфликти. Известно е, че основното предназначение на съдебната власт е подчинение на принципа за върховенството на Конституцията и законите, но много често това се съпътства с множество бюрократични правила, а системата от методи и средства, чрез които се постигат практическите достижения зависят от други факти.

Ще си позволя, слизайки на последното, третото равнище, което ни интересува, само да напомня, че един от първите опити да се формулира етичен кодекс в рамките на юридическата професия, пак отнасяме към представителите на правната социология. Макс Вебер, който се смята за един от класиците в тази насока, се опитва да формулира основните функционални особености на юридическата етика. Към тях той отнася юридическата професия като призвание, бюрократизирането на съдебната система, зависимостта на съдебната власт от държавна субсидия, ролята на ценностите в поведението на юриста и нещо, на което той обръща специално внимание, е деидеологизирането на юридическото образование.

По-нататък, при формулирането на конкретните юридически кодекси, се прави опит да се формулират, да се определят няколко сравнително точни критерии, за да се направи разграничение между етичните кодекси в различните юридически гилдии. Изтъкват се критерии като обективност и непредубеденост, критичност и стремеж към професионално усъвършенстване, свобода от идеологии, зачитане на достойнството на останалите представители на юридическата общност, колегиалност и

търпимост към чуждото мнение, интелектуална честност, последователност в позициите, отговорност, неподкупност, свободно и открито изразяване на собствено становище.

При изработването на конкретните етични кодекси е естествено да се обсъждат различните мнения и практики не само у нас, но и в другите страни. Искам да кажа, че в тази насока има различни практики не само от гледна точка на различията в упражняването на юридическите професии в Съединените щати и в Европа например, но и поради съществуващите в отделните конкретни страни традиции. Ето защо е много трудно да се изработят някакви универсални модели.

Освен това не са много и данните в тази насока. Общоприетата международна практика е, че съществуващите етични кодекси са норми за конкретно поведение, които са установени по отношение на групи лица, организации или професионални общности. Що се отнася до конкретните етични кодекси в областта на юридическата професия, най-често се цитира Мадагаскарският кодекс за поведение на съдиите от 1997 г., също така Кодексът за поведение на съдиите, който съдържа в себе си американският модел за етичен кодекс и повечето от щатските съдилища в Съединените американски щати са приели съкратената версия на тези съдебни канонически правила, като институционализирането на този американски етичен кодекс се осъществява през 1989 г. със Закона за реформите на етиката в Съединените щати.

В Европа практиката също е разнопосочна. В Скандинавските страни, имам предвид Дания и Норвегия, първите опити за изработване на съвременни кодекси са свързани или по-точно се преплитат с етиката на държавния служител. Подобна е практиката в Обединеното кралство.

Направих си труда да проверя в кои точно европейски страни има готови етични кодекси за прилагане на етиката в юридическата професия и това, което ми направи впечатление и което може би заслужава внимание, е, че политиката на Европейския съюз в тази насока е свързана със следния

феномен. Изработването на етични кодекси се разглежда в контекста на антикорупционната политика. Не знам дали сте го забелязали, но според мен това е някаква тенденция, която се отнася за Европа.

Накрая, бих искала да завърша с нещо, което го няма в доклада. Юристите в различните професии не се раждат готови, трудно им е да се приспособят в началото на своята практика към всички онези изисквания, които ще стават все по-големи и по-големи. Според мен на дискусия подлежи и въпросът за това каква е подготовката на бъдещите юристи в юридическите факултети. Известно е, че в някои факултети вече са въведени и са включени в учебните програми такива учебни дисциплини, като “Етично поведение и юридическа професия”, “Право и етика”, но това е един въпрос, който според мен също може да бъде подложен на дискусията. Надявам се, че не съм ви отегчила с моите теоретични разсъждения и пожелавам успех на кръглата маса.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на доц. Наумова.

Сега идва ред да започнем с конкретното представяне и дискусия по различните етични кодекси. Въпросът за предпоставките за провеждане на настоящата кръгла маса по темите за отношенията между различните юридически професии са стояли винаги на вниманието на ръководството на Съюза на юристите. Ето защо бих искала да дам думата на г-н Йосиф Герон – заместник-председател на Съюза на юристите, който ще изложи предпоставките за този важен момент в отношенията между различните юридически професии, за значението и механизмите за прилагане на етичните кодекси в различните професии.

ЙОСИФ ГЕРОН: Благодаря, госпожо председател.

Идеята за провеждането на тази кръгла маса с представителство на всички юридически професии естествено възникна в Съюза на юристите в България поради особения, може би уникален статут на тази организация, която обединява юристите от абсолютно всички правни сфери. За съжаление можем и трябва да констатираме, че в цялото общество, така както каза и

доц. Наумова, не само сред журналистите, все повече и повече започва да се налага мнението, че юристите във всички юридически професии, във всички сфери страдат от дефицит на морал, започвайки от преподавателите, които пътуват от град на град като пътуващ цирк и четат “лекции” и “дават изпити”, като се мине през съдии, прокурори, следователи, адвокати и нотариуси.

Една от задачите на тази кръгла маса беше да преценим дали действително до такава степен е спадът на морала в юридическата професия. По-голяма част от нас сме закърмени в университета с представата, че юристът е основният поборник, основният стожер за законност и морал. И до преди десетина години в обществото общо взето витаеше именно тази представа за юридическите професии. Големият дефицит на обществено доверие към юридическите професии, който съществува в момента, за съжаление се провокира от ограничен брой “колеги”, също бих си позволил да поставя кавички, които дискредитират почти всяка една от нашите правни професии. Достатъчно е един нотариус в София да е без морал и да заверява неприсъствено, за да се появи представата в обществото, че всички нотариуси са мошеници. Достатъчно е един съдия, а за съжаление не е само един, достатъчно е един адвокат да се държи неморално. Поначало всички сме учили още в първи курс по “Теория на държавата и правото”, че правото се състои от морални етични норми, обичаи и писан закон. Когато се яви дефицит от морал, тогава се появява необходимостта да бъде създадена съответната правна норма. Сега обществото ни принуждава и ние самите се принуждаваме да създадем тези морално-етични кодекси на всяка юридическа професия, които не са закон в истинския смисъл на думата, но вече имат елементи на писано законодателство, прието вътре в самите гилдии, а утвърдени по съответния ред от държавата, те стават елемент на законодателството.

Тук е другият по-голям вече въпрос: какво ще правим с тези морални кодекси? Дали ще ги приберем в едни хубави папчици и те ще си отлежават

там, или ще създадем действително действия вътрешен контрол вътре във всяка една гилдия и взаимния контрол между отделните гилдии. И може би именно тук ние трябва да акцентираме нашето внимание по време на днешната дискусия. Защото всеки един от нас, който сяда да пише морално-етичния кодекс, най-вероятно ще го напише перфектно. И в тази зала, и извън тази зала има достатъчно добри професионалисти. Но оттам нататък, как ще работи този кодекс и най-важното, какви ще бъдат взаимоотношенията? Обикновено най-често се атакуват съдии и прокурори. Аз ще ви цитирам един пример, с който бих желал да обърна нещата. Съдия произнася решението си и го обявява три дни след обявяването в съдебната зала. При което колега адвокат по делото си позволява да напише жалба срещу този съдия, защото прекомерно бързо си е написал решението. В целия цивилизован свят веднага би се подал сигнал в съответната адвокатска колегия и този адвокат ще бъде санкциониран. Такива примери могат да се дадат много и различни. Но ние какво правим в момента? В коридорите си коментираме адвокати срещу съдии, съдии срещу адвокати, прокурори срещу съдии, говорим си чрез медиите. А тук трябва да си говорим очи в очи и да търсим начина за решаване и излизане от проблемите. И може би действително Съюзът на юристите в България, представящ всички юридически професии, е действително мястото, на което днешната дискусия трябва да продължи и да даде желаните от всички нас и от цялото общество резултати.

Благодаря за вниманието.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на Йосиф Герон.

Давам думата на г-жа Капка Костова – председател на Съюза на съдиите.

КАПКА КОСТОВА: Добър ден, колеги! Наистина трябва да приветстваме идеята, че сме се събрали да обсъдим тази доста деликатна тема. Защото проблемите на морала и на свързаните с това правила – писани или неписани – наистина е нещо, което много трудно подлежи, първо на

дефиниране, и след това на съответно отразяване в писмени правила и най-вече създаване на механизми, чрез които тези правила да заработят.

Аз бих искала да маркирам само дейността на съюза във връзка с неговия етичен кодекс и да поставя проблемите, с които ние се сблъскахме в тази съвсем нова за България дейност и в рамките на дискусиата да ги обсъдим заедно. Може би това събиране наистина трябва да бъде началото на обсъждане на тези проблеми.

Съюзът на съдиите в България пръв написа своите етични правила, почти веднага след създаването му през 1997 г., и те бяха одобрени от първото общо събрание на съюза през 1998 година след много сериозна дискусия и нееднозначни реакции.

Организацията беше съвсем млада, членската маса на съюза не беше особено голяма и общо взето мненията от самото начало се разделиха на две. Част от съдиите застъпиха становището, че това е много необходимо, защото то концентрира натрупания през годините опит, това, до което колегите са стигнали в резултат на собствените си грешки и което трябва да бъде предадено на по-младите колеги, за да могат те да преминат по-бързо през този път. Тоест по възможност да ограничат броя и обема на тези грешки, да има откъде да научат как трябва да се държи съдията в залата и извън нея, в личния си живот и т.н.

Другото, доста различно мнение, беше че съдийството като професия и без това достатъчно ограничава и ние сами сме си наложили доста ограничения, че сме приели в своя личен статус и бит тези ограничения и че да си измисляме сами допълнителни правила, които да ни ограничават, просто не се налага.

Този първи етичен кодекс, който ви е раздаден с материалите, е доста схематичен. Ние обаче се ласкаем да си мислим, че в него има всичко, макар и написано доста накратко. Основната идея беше първо, наистина да помогнем на младите колеги тези норми да са по-скоро пожелателни и след това вече с укрепване на организацията, с нарастване на членската маса да

детайлизираме тези правила и да намерим механизми, по които да направим тези правила работещи. Тоест, те да помогнат на съсловието да има своя собствена вътрешна регулация. И когато възникне етичен проблем, този етичен проблем да може да бъде решен вътре в самото съсловие. Напоследък за съжаление има такива примери, когато съсловието би трябвало да може да се справи.

В хода на тази дейност през 1999 г. със съдействието и на Проекта за реформа на българската съдебна система започна детайлизиране и доработване на тези етични правила. Сблъскахме се с доста сериозни трудности. Този проект все още не е одобрен от общото събрание на съюза, тъй като не е изработен с необходимата представителност на съсловието и поради това не сме го предоставили и на Висшия съдебен съвет.

Първото представяне на тези етични правила на едно наше общо събрание преди две години предизвика доста сериозна дискусия. Членската маса на съюза беше значително по-голяма, над 500 души съдии, много от тях участваха в това общо събрание. Имаше доста критики към тези правила както конкретно към вида им, към формата, така и по принцип към създаването на такива правила. След това общо събрание проучихме доста информация, поискахме оценки включително и от експерти, обърнахме се към Европейската асоциация на съдиите, която е член на Международната асоциация на съдиите, получихме от тях експертни становища, получихме експертни становище и от експерти към Съвета на Европа, които са действащи съдии.

Съвсем накратко, в рамките само на пет минути, бих искала да ви представя схематично тази информация, до която ние стигнахме, да изведе проблемите, с които се сблъскваме, и да предложи може би след това да дискутираме по тях.

Факт е, че през изминалите десетина години въпросите, засягащи професионалната етика на съдиите и дисциплинарните производства за съдии пораждаат все по-голям интерес у съдийските сдружения в цяла

Европа. Тези въпроси са тясно свързани с независимостта на съдиите и винаги са уредени в така наречените статuti на съдиите. Още през 1987 г. тази тема е обсъждана доста широко на събиране на Международната асоциация на съдиите в Дъблин, където специално назначена за целта комисия е приела, че поведението на един съдия в частния му живот е релевантно всеки път, когато това поведение подкопава доверието на обществото и че всяко поведение на съдия, подкопаващо неговия авторитет, заслужава порицание. Оттук нататък обаче са възникнали проблемите, защо за да се определи кое поведение може да подкопае това доверие – дали членството в политическа партия, дали политически изяви на публично място, дали действия от съвсем лична сфера, се е оказало почти невъзможно. На това събрание част от съдиите са застъпили становището, че разпоредбите, уреждащи задълженията на съдиите на плоскост етика, трябва да бъдат формулирани колкото е възможно по-широко, така че всяко поведение, което подкопава авторитета на съдията, да попада под тях. Друга част от съдиите са смятали, че подобни разпоредби трябва да са много точни, особено в онези случаи, когато непозволеното поведение на съдията може да бъде разглеждано от някакъв несъдебен орган. В тази връзка е дискутиран и въпросът кой орган следва да преценява това поведение – дали висш съдебен съвет, парламент, самата съдебна гилдия и т.н.

Комисията е била единодушна, че при формулирането на решението на този въпрос независимостта на съдебната власт е основният принцип, който трябва да се спазва.

Въпросите във връзка с етиката на съдийското поведение са обсъждани и от съдийски сдружения, от Съвета на Европа. Няколкото документа, които ще посоча сега, са съобразени от съдийските асоциации, особено в Източна Европа, тъй като там в последните години се изработиха такива правила за поведение. По-голямата част от тези правила са съобразени със следните международни документи: Конвенцията на Съвета на Европа за закрила правата на човека и основните свободи, Основните

принципи на Обединените нации относно независимостта на съдебната власт от 1985 г., Препоръка 9412, доста популярна напоследък сред съдийските среди, на Съвета на министрите на Съвета на Европа до държавите членки, която препоръка касае независимостта, ефективността и ролята на съдиите, Хартата на съдиите в Европа, която е създадена от Европейската асоциация на съдиите през периода 1993-1996 г., Европейската Харта за статута на съдиите за Съвета на Европа, създадена през 1998 г., и Универсалната харта на съдията на Международната асоциация на съдиите, създадена през 1999 година.

Прави впечатление, че в голяма част от тези документи проблемите за етичните норми, кодексите на поведение, моралните правила, писани или неписани, заемат доста съществено място. Общо взето принципите, които могат да се изведат, са доста. Аз ще маркирам само някои от тях. В някои от тези документи се коментира нещо, което ние напълно споделяме, че достойното изпълнение на служебните задължения на съдията и неговата безпристрастност и независимост са силно повлияни от тази сфера, наречена етика на поведението му. Защото не е достатъчно само да се правораздава, а също така трябва да се вижда как се правораздава. Съдилищата трябва да вдъхват доверие сред обществото, а също и сред страните по делата.

От всички тези документи, които ви цитирах, ще изведа само най-основните неща, които са залегнали в тях.

На първо място е прието, че основните принципи, които изграждат статута на съдиите и гарантират опазването на юрисдикцията, независимостта и безпристрастността на съдията и съда, трябва да бъдат закрепени на най-високо нормативно равнище, а съответните правила на статута – на законодателно равнище. Осъществяването на дисциплинарната отговорност на съдиите трябва да е организирано по такъв начин, че да не поставя под въпрос същинската независимост на съдията. Тази отговорност трябва да се осъществява само въз основа на закон и в съответствие с предварително определени точни процедурни правила.

Санкциите по отношение на съдиите могат да бъдат наложени единствено въз основа на решение, взето по предложение на съд или орган, който поне наполовина се състои от избрани съдии. На съдията трябва да се осигури възможност да даде пълни обяснения и да се представлява от защитник.

Съдията трябва да се придържа към поведение, което не поставя под въпрос неговата лична безпристрастност и публична независимост. Органът, който е компетентен да налага санкции на съдиите, трябва да бъде определен със закон и това трябва да бъде съдебен орган. Всяка намеса от страна на друга власт представлява тежко нарушение на съдийската независимост.

Поведението на съдията в неговата социална среда не може да поставя под никакво съмнение неговата безпристрастност. Съдията не може да бъде подведен под наказателна отговорност през времето, през което изпълнява служебните си задължения, за дейност във връзка с тези задължения. Когато обаче извърши престъпление извън това, той отговаря като всеки друг гражданин.

Като гражданин съдията не се ползва с никакви привилегии по отношение на гражданската си отговорност. През времето, през което изпълнява служебните си задължения обаче той трябва да е защитен от осъществяването на делитната му отговорност.

В много законодателства е предвидена отговорност на държавата, която след това може да търси част от обезщетението от вреди от съдията и т.н. Много са правилата, аз само маркирах някои от тях.

Общо взето, в европейските съдебни системи, което е и част от Западноевропейската континентална традиция, етичните кодекси не са нищо повече от документи, които се приемат свободно от националните съдийски асоциации и нямат задължителен характер по отношение на органите, които са компетентни по дисциплинарни производства срещу съдии и прокурори. Целта на тези кодекси е само да подпомогнат съдиите в разбиране на начина, по който следва да се държат в различните ситуации, които е възможно да

възникнат по време на професионалния им път. Ето защо трансформирането на такива етични правила в юридически задължителни разпоредби се приема като заплаха за запазване на съдийската независимост. Особено ако в общата законодателна или конституционна рамка, при която тези правила трябва да действат, не са налице достатъчно други гаранции за тази независимост или пък такива гаранции отсъстват.

Колеги, накрая бих искала да маркирам проблемите, с които ние се сблъскахме и които поставят в своите оценки тези експерти, към които ние се обърнахме.

Първият проблем е кой приема и по силата на какъв мандат тези кодекси? Становищата, които са изразени, са, че тези правила трябва да са резултат от работа и обсъждане и приемане от самите съсловия. Именно поради съображенията, че администрирането по отношение на тези правила крие твърде много опасности. Те трябва да бъдат продукт на орган, който действително представлява съдиите.

Сред съдиите много нееднозначно се приема задължителният характер на тези правила. Поставя се въпросът доколко те могат да касаят и да обвързват всички съдии, включително и тези, които примерно не членуват в Съюза на съдиите, ако приемем, че той ще утвърждава тези правила. Доколко следва и по какъв начин тези правила да бъдат обвързани със санкции? Защото ако няма такива механизми, тези правила наистина могат да останат само едно добро пожелание.

Бих искала да споделя и един друг проблем, с който се сблъскахме – с риска от трансплантиране на такива правила от други съдебни системи. Очевидно е примерно, че твърде високите стандарти на съдебна етика, които са приложими, да речем, за американските или английските съдии, са неприложими в същия им вид за съдиите в централна и източна Европа. Основната законодателна рамка, при която ние трябва да изпълняваме задълженията си, не винаги ни дава същата увереност що се касае до цялостната защита на независимостта на съдиите и до гаранциите за висок

социален и материален статус. Ако ние заложим правило, че съдията трябва да е търпелив, любезен, тактичен, да показва уважение, вежливост и т.н., трябва да имаме предвид, че ние не разполагаме с този инструмент, който е въплътен в израза “неуважение към съда”, с който разполагат съдиите от англо-американската съдебна система и който доста успешно се прилага и решава много от проблемите в съдебната зала.

С няколко думи, становищата на тези експерти са, че суровият етичен кодекс предполага вътрешно и външно силна система на независимост на съдебната власт. Тя трябва действително да е възприемана като една от трите власти на държавата, стояща на едно и също ниво с другите и съставена от хора, които се подчиняват единствено и само на закона. Етичните норми следва да бъдат приемани от орган, който е реално изражение на съдебното съсловие, а не налагани от някакъв съдебен съвет или по някакъв административен ред.

Поставят се проблеми и за това дали юридическите професии в съдебната система трябва да имат общ кодекс, дали да имат различни кодекси. Общо взето преобладаващо е виждането, че това трябва да бъдат различни кодекси за поведение.

В заключение бих искала да кажа, че по принцип идеята за създаване на такива кодекси се подкрепя както в средите на съдиите, така и по принцип в съдийските организации в европейски и международен мащаб. Съдийската асоциация и Международната съдийска асоциация изразяват по принцип подкрепата си за създаване на такива правила. Още повече, във време, в което цялото управление на правосъдието е критикувано от медиите, от обществото, макар че създаването на такива правила за поведение не би решило този проблем. Но то до някъде е отговор на медиите и на обществото на тяхната критика, а също така е от изключителна полза за съдиите, защото концентрира, генерира натрупан опит и показва на съдиите едни възможни модели на поведение, включително и в конфликтни ситуации.

Благодаря ви и се надявам, че ще обсъдим тези проблеми по-нататък в нашите дискусии.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-жа Капка Костова. Мисля, че тя постави много интересни проблеми и се надявам да вземете отношение по тях във вашите изказвания.

Бих искала да отправя молба да бъдем по-оперативни и представянията да бъдат в рамките на 10 минути, за да имаме време да направим и свободни изказвания, тъй като без тях нашият дебат няма да има смисъл.

Сега бих искала да дам думата на г-н Иван Петров – председател на Асоциацията на прокурорите.

ИВАН ПЕТРОВ: Добър ден на всички колеги! Аз ще бъда максимално кратък и ще се опитам даже да вляза в ролята на втори водещ. Тъй като нашият проект е съвместен с Националното сдружение на прокурорите в България и тъй като го прави работна група от двете сдружения– от наша страна беше г-н Камен Михов, от страна на Националното сдружение на българските прокурори беше г-жа Банкова, аз само бих желал да анонсирам, че представянето на нашия проект ще бъде направено от г-н Михов, а предполагам, че и г-жа Банкова ще се включи.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Заповядайте, господин Михов и госпожа Банкова.

КАМЕН МИХОВ: Уважаеми колеги, наистина ще се опитам да се побера в десетте минути, които водещата на нашата конференция постави като условие за изказване, за да представя съвсем накратко Асоциацията на прокурорите в България. За много от вас работата на нашата асоциация е известна. Тя е създадена още през 1997 г., така че вече има една наистина дълга история. Една от основните ѝ дейности, свързана и с проекта за етичен кодекс, е издаването на Бюлетин на Асоциацията на прокурорите в България, в който през тези години ние успяхме да публикуваме редица материали, свързани с етичните кодекси, представихме етичните кодекси на други

подобни чуждестранни организации. Публикувани бяха етични кодекси на Американската асоциация на юристите, Стандартите на Международната асоциация на прокурорите, Кодекса на кралските прокурори.

В тази връзка ние възприехме идеята за създаването на етичен кодекс на прокурорите в България. Преди две години изготвихме една програма, с която участвахме за разпределение на средства, за да можем да осъществим подготовката на един етичен кодекс. За съжаление не успяхме да получим финансиране. Но след влизането в сила на Закона за съдебната власт се наложи да ускорим нашата дейност по подготовката на етичния кодекс, съобразно текстовете в закона, предвиждащи приемането на етичен кодекс от съответните професионални съсловни организации.

При подготовката на проекта взехме предвид някои обстоятелства и условия, които трябваше да включим в проекта, и принципите, които трябваше да имаме предвид. Искам накратко да спомена за тях. Ние приемаме, че упражняването на прокурорската професия е тежка и отговорна дейност, която се регулира от Конституцията на Република България, Закона за съдебната власт и Наказателно-процесуалния кодекс. Критериите за професионализъм относно упражняването на прокурорската професия се извличат от законовата база, утвърдената и общоприета прокурорска практика и се съобразяват с обществените изисквания към професията.

На първо място, при обсъждане критериите за професионализъм следва да се вземат предвид изискванията за назначаване на определено лице на съответната прокурорска длъжност. Тези изисквания са определени от закона и не подлежат на коментар. От съществено значение за повишаване на критериите за професионализъм е предвиденото в закона провеждане на конкурс при кандидатстване за работа в прокуратурата.

В процеса на практикуване на прокурорската професия важно значение има спазването на общоприетите изисквания за професионализъм, като проявата на независимост, безпристрастност и справедливост, работата в защита на обществените интереси, защита на човешкото достойнство и

основните човешки права и свободи, високо качество на професионалната подготовка, безкористност, себеуважение, толерантност към тези, които участват в процеса, към гражданите и проява на колегиалност към колегите прокурори, съдии и следователи, към всички, които участват в тази сложна дейност по правораздаване.

Съществува тясна връзка между нормативно определените задължения при осъществяване на прокурорските функции и изискванията за строго спазване на моралните критерии. Не може един прокурор да е добре професионално подготвен и да работи успешно в прокуратурата, ако той не се придържа стриктно към изискванията за висок морал в професията. Тъй като критериите за професионална етика са морални, а не правни категории, те не трябва и не могат да възпроизвеждат чисто правни положения и правни норми от действащото законодателство. Това би определило техния характер като задължителен, а той е пожелателен. Моралните критерии създават благоприятни обективни и субективни условия за насърчаване на точното и правилно спазване на закона.

Как се стигна до приемането на проекта и подготовката на проекта за етичен кодекс, копие от който ви е предоставен от организаторите. В Асоциацията на прокурорите беше създадена работна група, в която участваха пет прокурора. Те подготвиха първоначалния проект, като основа за този проект бяха стандартите на Международната асоциация на прокурорите, Етичните правила на Американската асоциация на юристите, Кодекса на италианските съдии, Етичния кодекс на кралските прокурори и други подобни актове. На практика тази работна група успя да подготви проекта, в най-суров вид и го представи на Управителния съвет на Асоциацията на прокурорите в България, където беше обсъден, редактиран, допълнен и изпратен за становище до всички окръжни прокуратури. Оказа се, че Асоциацията на прокурорите в България има представители във всички звена на прокуратурата.

При обсъждането на представения проект за етичен кодекс особено активни бяха прокурорите-членове на асоциацията от Благоевград, Видин, Враца, Пловдив, Бургас, Смолян и т.н., не искам да изреждам всички, тъй като ме е страх да не пропусна някого. Впоследствие проектът, съобразен със становището на колегите от страната, беше отново внесен в Управителния съвет и в окончателен вид беше изпратен във Висшия съдебен съвет. По-късно, след заседанието на Висшия съдебен съвет, Националният съюз на прокурорите в България също изготви един проект за етичен кодекс, който също беше внесен във Висшия съдебен съвет. Тъй като бяха постъпили два проекта за етични кодекси, Висшия съдебен съвет взе решение, двете организации да подготвят общ проект за етичен кодекс, който да бъде внесен във Висшия съдебен съвет. Създадохме контактна група с Асоциацията на прокурорите в България, която направи връзка с колегите от Националния съюз на прокурорите и с активното съдействие на Американската асоциация на юристите беше създадена работна група, която в продължение на месец и половина работи активно върху създаването на единен проект за етичен кодекс, който да бъде внесен във Висшия съдебен съвет. В тази работна група активно участие взеха, на първо място, г-жа Банкова от Националния съюз на прокурорите и съответно моя милост от Асоциацията на прокурорите в България, с помощта естествено и на други колеги, които са членове на нашите сдружения, бяха привлечени експерти, участваха доста хора. Проектът беше подготвен и в този вид, в който е представен пред вас, беше изпратен за експертиза на експерти, препоръчани от Американската асоциация на юристите – Правна инициатива за централна Европа и Евразия.

Ние се спряхме на една структура, която включва следните раздели. На първо място, цели и обхват на етичния кодекс. Като втори раздел на етичния кодекс бяха предвидени общи правила за поведение на прокурорите. Третият раздел е посветен на правилата за поведение в служебната дейност, четвъртият - на правилата за поведение извън службата. В петия раздел

включихме темата “Конфликт на интереси”, която общо взето е нещо ново, поне аз не съм забелязал подобни текстове в други етични кодекси на колеги, които сме разглеждали. В раздел шести са заключителните разпоредби на този кодекс.

Няма да се спирам на нормите по същество, които са залегнали в етичния кодекс, съвсем скромно искам да отбележа, че изготвеният проект отговаря на всички изисквания към подобен проект и наистина е подготвен на едно добро професионално равнище и който смятаме да внесем във Висшия съдебен съвет за одобрение.

Благодаря.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря.

Предоставям думата на г-жа Банкова от Сдружението на българските прокурори.

АННА БАНКОВА: Уважаеми колеги, благодаря за вниманието, което ни се отделя, като ми се дава думата. Ние създадохме нашето сдружение с доста трудната и амбициозна цел да изградим една алтернативна професионална организация, която да увлече колегите прокурори в съдебната власт, да обединим професионално тези прокурори, които са заинтересовани като служители в съдебната система да работят почтено, да ценят почтеността и доверието във взаимоотношенията. Това беше един от основните моменти в мотивите, когато създадохме нашия етичен кодекс и като един първи вариант на тези правила за етично поведение в системата на прокуратурата, ние го внесохме във Висшия съдебен съвет. По този начин инициирахме една дискусия относно създаването на правила за професионална етика, която аз възприемам по-скоро като изведена от вътрешното пространство на всеки един прокурор, тоест професионалист, така както е записано в закона, да осмисли своя статут, своите задължения и своята функция като служител в съдебната власт, заемащ съответната длъжност, за това какво да бъде неговото поведение във взаимоотношенията помежду ни, като се опитахме да

установим едни правила, в рамките на законността. Но тези правила да ни подпомогнат да вземаме решения, които се основават на нашите собствени разбирания за честност, почтеност и справедливост във всичко, което вършим на работното си място. Разбира се, като се ръководим от етиката като учение за морала. Аз няма да ви припомням, че това е всъщност етиката – учение за морала и за нравствеността като една от формите на обществено съзнание.

След като инициирахме създаването на правила за професионална етика с решение на Висшия съдебен съвет бяхме насочени да взаимодействаме с Асоциацията на прокурорите в изработването на този проект. Аз смятам, че този наш опит е достатъчно добре изразен и постигнахме в голяма степен целта, която е вписана в първия раздел на правилата за професионална етика. А първият раздел още в своя член първи пише, че настоящите правила за професионално поведение имат за цел да определят етичните изисквания към поведението на прокурорите и веднага, макар и на последно място, но не по важност според мен, да гарантират професионалния статут и авторитета на прокурора. В процеса на работата, която осъществихме в контактните групи, която протече в дух на конструктивни взаимоотношения, с любезното съдействие и помощ на Американската асоциация на юристите, опитвахме както и колегата Миков каза, да очертаем правилата, които ще ни ръководят във взаимоотношенията - почтеност и професионализъм, като избегнем императивните форми. Лично аз изпитах затруднение при формулировката кой граматически израз да използваме, с който ние боравим като дългогодишни юристи, четейки законите – дали “прокурорите са длъжни...”, как да избегнем това директно и йерархически съпоставено вменяване в задължение на следването на едно такова поведение, което в крайна сметка, както казах още в първия раздел, преследва целта да гарантира това поведение, което защитава професионалния статус, тоест защитава прокурорите, изпълняващи професията си с висок професионализъм (това е едната ключова дума) и

веднага следва другата ключова дума – да бъде морален. Това е записано и в Закона за съдебната власт, където е казано, че излъчените представители на всички гилдии в съдебната власт във Висшия съдебен съвет трябва да бъдат професионалисти с висок морал.

В първата точка на разпоредбата, която сме изготвили по раздела “Общи правила” все пак започваме с израза “са длъжни”, защото не можахме да избегнем императива. Записали сме, че заключенията на прокурорите трябва да бъдат обективни, независими, безпристрастни и безкористни. Аз смятам, че с тази точка в последващото развитие ние сме се опитали да изградим тези правила за поведение във взаимоотношенията, които са подчинени на така градираните ценности: безпристрастност, обективност, безкористност. В точка седма изискваме от прокурорите да бъдат професионално подготвени.

Всеки има възможност да се запознае с този съвместен проект. Аз използвам настоящия форум, за да предложа една инициатива, която според мен ще има своя смисъл, вписана е и в контекста на тези събития, които предстои да се случват с приемането на тези правила за професионална етика: настоящият вариант на проект на етичен кодекс да бъде подложен на дискусия, което значи двустранност и диалогичност, в най-широката аудитория на всички прокурори, които са в съдебната власт на нашата държава. Да се даде възможност този проект да стане тяхно достояние, за да могат те да реагират с предложения, с корекции, така че тази разработка и това творение на правила за професионална етика да стане дело на всички прокурори, които в настоящия момент участват в тази нелека професия в съдебната власт, изпълняващи длъжността прокурори в съдебната власт.

Мисля, че една от заслугите на този вариант, който ние сме разработили много ценна помощ ни оказа подготвеният и предложен от трета независима експертна група, която се сформира спонтанно от прокурори при Върховна административна прокуратура. Те дадоха също една разработка за проект за правила за етичен кодекс, в които имаше много

интересен раздел, посветен на допълнителните разпоредби, в който се прави опит да се дефинират понятията, които аз току-що ви прочетох, бележещи в тази градация една ценностна система на прокурорите като професионалисти в съдебната власт. Този интересен момент, за който ви говоря, е раздел пети “Конфликт на интереси”. Ще прочета само един текст от него, с който започва този раздел и който според мен е много важен: “Прокурорът трябва да избягва ситуации, при които с действието си използва или създава впечатление, че използва, професионалните си правомощия и статут в личен интерес.”

Благодаря ви за вниманието.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на колегата Банкова. Най-интересното – механизмите за контрол при спазване на нормите на този етичен кодекс, е предвидено в заключителните разпоредби. Все пак вие, прокурорите, как виждате осъществяването на този механизъм? Защото в противен случай би било само едно пожелание.

АННА БАНКОВА: Имате предвид заключителните разпоредби в раздел VI. Там е записано, че нарушаването на правилата за професионална етика съставляват дисциплинарно нарушение и е основание за търсене на дисциплинарна отговорност от прокурорите съгласно разпоредбата на Закона за съдебната власт. Следващата точка е, че за спазването на правилата прокурорите могат да бъдат предлагани за поощрение.

Вие ме подсетихте за една от функциите на тези правила за професионална етика, която е твърде съществена. С утвърждаването му от Висшия съдебен съвет, съгласно новата разпоредба на Закона за съдебната власт, този етичен кодекс се превръща в нормативен акт, с който вече се вменява в задължение на прокурорите да отговарят за поведението си в професионален и морален аспект, за което законодателят в новата си разпоредба в главата за дисциплинарна отговорност е казал, че нарушаването на тези правила за етично поведение ще бъдат основание за реализиране на дисциплинарна отговорност. По този начин етичният кодекс

според мен става един от инструментите за задължаване на прокурорите и това е вече пряката функция на правила с нормативен характер. Тя обаче все пак отстъпва и е на второ място след другата функция на етичните правила – да ръководи прокурора в неговото съзнание, тоест във вътрешното му пространство, към едно поведение, което да отговаря на изискванията за етика и морал.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-жа Банкова. Лично моя препоръка е при широкото обсъждане сред прокурорската гилдия да бъде обсъден освен инструментариума и механизма, начина на прилагане на тези норми. Защото основанието за осъществяване на дисциплинарна отговорност се разглежда от администрацията. Къде ще бъде мястото на Асоциацията на прокурорите или на Сдружението на българските прокурори в този механизъм? Защото създаването на допълнителни правилници за изпълнението на тази наредба в конкретния случай не е уместно, самите норми представляват две-три странички и би следвало след преходните и заключителните разпоредби да има един текст, който ще дава и правата на самите неправителствени организации в осъществяването на този механизъм.

А сега давам думата на г-н Румен Георгиев, председател на Камарата на следователите.

РУМЕН ГЕОРГИЕВ: Колеги, предвид особеното място на нашата професия има няколко характерни неща, свързани с моралния кодекс на следователя. Особеното на професията е, че тя е вечно на кръстопът, не можем да се похвалим с международна асоциация на следователите, която да ни е помогнала и затова трябваше да се оправяме сами. Същевременно, както и в другите морални кодекси, там, където има най-много опасения за корупция, се използва думата безкористност. В държавите, където трескаво се разработват морални кодекси, обикновено има проблем с общественото доверие в съответната система. Нашата система, засега подсистема в магистратурата, не прави изключение.

Моралният кодекс на следователя е приет малко след създаването на Камарата на следователите през 1999 година. Професионалната ни организация беше създадена в края на февруари, а кодексът беше приет като част от устава на 29 юли.

Нашата организация е устроена малко по-различно от Асоциацията на прокурорите и Сдружението на прокурорите и от Съюза на съдиите. Тя обединява около три четвърти, а в момента вероятно четири пети от следователите, макар че е напълно доброволна организация. Има две степени: колегия в съответния съдебен окръг, която излъчва представители в общото събрание, което взема решенията си в национален мащаб. По тази причина нямаше спорове за представителност в моралния кодекс на следователя, нито пък някакви други спорове. Първият кодекс, който беше приет съобразно Закона за съдебната власт и Висшия съдебен съвет беше именно моралния кодекс на следователите, тъй че той вече е част и от действащото право по силата на решението на Висшия съдебен съвет от 19 февруари тази година.

Ето защо нарушенията на тези десет правила, които всички имате в папките, съставляват вече дисциплинарно нарушение, макар че не този морален кодекс е с основен принос следователите да бъдат най-чести клиенти на дисциплинарните състави на Висшия съдебен съвет и да са най-наказваната част от гилдията, а може би по-скоро искреното желание на юристите, които работят тази професия, да се докажат в нея и да гарантират със своята работа нейното оцеляване за в бъдеще.

При разработването и на този кодекс се сблъскахме с абсолютно същите проблеми. Той е кратък, в десет точки. Не си позволихме да надвишим нивото на божите заповеди като количество. След като тези норми са могли да се вложат в десет божии заповеди, считяхме, че ще е непростително нашият морален кодекс да е по-дълъг. Опитахме се да съчетаем и абстрактните формули за различни случаи, и норми, които звучат много по-конкретно и много по-близо до българската действителност, като

например нормата да не се влияе при избора на адвокат, да се проявява непримиримост към всяко действие, което представлява мъчение или друга форма на жестоко и нечовешко отнасяне.

Другото характерно нещо за кодекса на следователя е, че той отразява специфичното място на професията, в която много от закононарушенията на полицията излизат наяве, а често при проследяване на един завършил процес с влязла в сила присъда могат да се видят и други неща и да се правят изводи за работата на системата като цяло. Това отразяваме с правило номер 8, което според нас добре очертава нормите за поведение вътре в професията. Защото знаете, че една от най-големите слабости на българската правозащитна система в момента е липсата на системност. Тук има и морални аспекти, защото много често процесуалният ред и процесуалните правомощия се схващат като личностни качества. И не са малко новоназначените младши районни прокурори, които мислят, че са началници и на най-високо поставения следовател. И обратно, младшите съдии, които считат, че биха могли да се отнасят с пренебрежение или дори подигравателно към актове дори на главния прокурор. Причината е в това, че изпълняват такава работа. Доколкото аз забелязвам, нашата юридическа професия ще има още доста проблеми и то именно във взаимното уважение между професиите и спомагането с едно адекватно отношение на това другият да бъде също на съответното ниво.

В този смисъл – и с това приключвам – дискусиата по моралните кодекси хвърля светлина отново върху дискутираната тема за мястото на юридическата професия на следователя - дали е в магистратурата или е извън нея. Аз чух и в досегашната дискусия, че дори появата ми на тази банка е някак си предизвестена само в дневния ред, защото се говори главно или за магистратските кодекси, или за другите професии. Но аз мисля, че колкото и странна да е тази ситуация за нашата професия, тя ни помага, защото голямото предизвикателство е да накараме обществото да повярва в необходимостта от това следователи да разследват поне най-тежките

престъпления и то следователи със статут, какъвто ние имаме в момента, това предизвикателство е достатъчно силно и голямо, за да ни мобилизира. Мисля, че нашата професия в последните години прави доста широки крачки към това, което искаме да бъдем. И не е случайно, че единственият кодекс, който беше приет от Висшия съдебен съвет, е нашият.

Накрая, за да развеселя малко колегите, ще кажа следното. На колегите, които ще са и юристи дознатели в Министерството на вътрешните работи, въобще не им е до подобен кодекс не само заради претрупаността им с работа, но и заради критериите, на които трябва да отговарят, а те са брой лицеви опори за време, 100 м. гладко бягане и други.

Благодаря ви за вниманието.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Не приемам обвиненията на г-н Георгиев, защото след него има много други професионални организации.

Давам думата на г-жа Наталия Стоева – член на Съвета на нотариусите и на Нотариалната камара на Република България.

НАТАЛИЯ СТОЕВА: Дами и господа! Имам удоволствието да представя моралния кодекс на нашата професионална гилдия. Благодаря от името на цялата Нотариална камара лично на домакините.

Досега чухме изложения на колеги магистрати, представители на съдебната власт. Аз имам удоволствието да представя първата гилдия, която представлява една свободна професия, а освен това като професия е може би най-млада в България, защото в исторически аспект свободни нотариуси от латински тип в България съществуват от 1998 година. Още със самото си образуване се поставиха въпросите за отношенията на нотариусите помежду им, на отношенията на нотариусите с клиентите, връзките на нотариусите с останалите правни професии, съдебната власт, изпълнителната власт и т.н.

Историята. Още в самото начало на съществуването на тази професия и образуването на Нотариалната камара на 24 октомври 1998 г., при първото участие на наши колеги нотариуси в международни семинари се поставяше въпросът за съществуването на етични правила. Ние знаехме за

съществуването на такива етични правила в другите свободни нотариални организации в страните от Европейския съюз, но не го разбирахме, това е истината. Много скоро обаче практиката показва тяхната абсолютна необходимост. Защо? От една страна, законът беше много общ при формулирането на правата и задълженията на нотариусите, много общ в частта за дисциплинарна отговорност и как се прилага. И когато имаше жалби в Съвета на нотариусите, когато се образуваха преписки, колегите от дисциплинарните състави просто работеха на тъмно.

В 1999 г., няколко месеца след възникването на тази професия и едновременно с това на професионалната гилдия, Съветът на нотариусите реши, че трябва да се създаде работна група, която да изработи правила за отношенията на нотариуса вътре в самата гилдия, отношенията нотариус – клиент и нотариус - общество. Проблемите идват най-вече от двояката същност на нотариуса. Много трудно се разбра от обществото, а и от някои от колегите, че нотариусът, от една страна е безспорно частно лице, тоест че той има преки вътрешни отношения с клиента си. От друга страна обаче, което е изключително важно, е, че той осъществява държавна функция. Тя му е предоставена от държавата и той трябва да се съобразява с това си качество. Значи, от една страна, той е частно лице, от друга страна има и характеристика на длъжностно лице. Това нещо много трудно се разбра. Продължаваме да работим в тази насока.

В 1999 г. се разработи проектът на този етичен кодекс и на 29 януари 2000 г. общото събрание на Нотариалната камара с квалифицирано мнозинство прие този кодекс, който, смея да обърна внимание, е част от устава на Нотариалната камара. По закон нотариусът е длъжен да спазва както закона, така и устава, от което следва, че този морален кодекс е не само пожелание за отделния нотариус в страната, но и негово пряко задължение и основание при евентуална ситуация за налагане на дисциплинарна отговорност.

Етичният кодекс ви е раздаден, който проявява интерес, може да го види и ако има въпроси, аз с удоволствие ще отговоря.

Благодаря за вниманието.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-жа Стоева.

А сега да изслушаме г-н Валентин Терзиев от Висшия адвокатски съвет.

ВАЛЕНТИН ТЕРЗИЕВ: Благодаря.

Приветствам ви от името на Висшия адвокатски съвет и от името на цялото съсловие. Колегата посочи, че те са свободна професия но и със служебни функции, държавни. Ние сме само свободна професия, конституционно регламентирана, самоуправляваща се. И това ни поставя наистина в по-особено положение по отношение на магистратите, включително и на нотариусите. Затова и законодателят по отношение на нашето положение е решил въпроса с морално-етичните норми по-особено – като е назвал професията ни свободна и самоуправляваща се още в Конституцията, ни е дал прекалена свобода. Но морално-етичните норми на адвоката са заложили още в Закона за адвокатурата в обем, който заслужава уважение. По отношение на магистратите няма такива норми в общото законодателство.

Може би си заслужава да направя един бърз преглед на това, което Законът за адвокатурата във вида му от 1991 г. предвижда и което би било полезно при изготвянето на морално-етичните кодекси на отделните правни съсловия. Още при приемането законът поставя три изисквания от морално естество за практикуването на адвокатска професия. Не може да бъде адвокат осъденият пълнолетен за умишлено престъпление от общ характер, освен ако е реабилитиран; лишеният от правото да упражнява адвокатската професия за срока, за който е лишен и не е възстановил правата си.

Разделът “Права и задължения на адвоката” фактически е този, който урежда регламентацията на морално-етичните норми при упражняването на професията. Такива са заложили и в самата клетва, която адвокатът полага.

Те задължават адвоката да упражнява съвестно своята професия в съответствие както с Конституцията и законите, така и в съответствие с морала. Това е посочено изрично. Адвокатът е длъжен чрез поведението си при осъществяването на професията и извън нея да е достоен за доверието и уважението на обществото, да пази авторитета на съда и органите на властта, да проявява колегиалност в отношенията си с другите адвокати. Адвокатът не може да си служи със средства и похвати, противоречащи на закона и на адвокатската етика.

Нашият закон предвижда и контрол за спазване на тези нормативно уредени правила, като наред с неизпълнението на професионалните ни задължения, основание за търсене на дисциплинарна отговорност е и нарушаването на етичните правила, на колегиалността и уронването на престижа на професията. Уредена е законоустановена процедура, която включва няколко етапа. Тя започва с оплакване, жалба, сигнал от магистратите за нарушение на професионалната етика и морал от страна на конкретен адвокат. Същият дава обяснение пред адвокатския съвет, извършва се проверка от член на адвокатския съвет. Адвокатският съвет постановява с решение дали следва да се образува дисциплинарно производство. Ако следва, се образува, подготвя се и се поддържа дисциплинарно обвинение пред дисциплинарния съд от член на адвокатския съвет. Адвокатът, обвинен в нарушение на професионалната етика и морал, има право на адвокатска защита пред този съд. Допустими са всички доказателства и средства, които са от значение за делото. Производството е двуинстанционно и се провежда при субсидиарното приложение на нормите на Наказателно-процесуалния кодекс. Като втора инстанция действа Висшият дисциплинарен съд, чиито решения са окончателни и по принцип не подлежат на отмяна и преглед по реда на надзора, изобщо на съдебен контрол, с едно-единствено изключение – когато се е наложило най-тежкото наказание лишаване завинаги от правото да се упражнява адвокатската

професия, решението на Висшия дисциплинарен съд подлежи на обжалване пред Върховния касационен съд.

Няколкото години прилагане на закона от 1991 - 1993 г. и значителното попълване на адвокатските колегии с нови членове доведоха тогавашния Висш адвокатски съвет до извода, че се налага да се доразвие създадената със закона уредба, в резултат на което беше създадена Наредба № 2, озаглавена “Правила за упражняване на адвокатската професия и професионалната отговорност”. Тя няма нормативен характер и действие по отношение на трети на адвокатурата лица. Беше атакувана от колеги пред Върховния административен съд, но издържа атаката пред петчленния състав и е действащ акт на Висшия адвокатски съвет. Това на практика е първият етичен кодекс на съсловна организация от правната система. Тя изпреварва със седем години дори Препоръката на Съвета на министрите на държавите членки на Съвета на Европа относно свободата на адвокатската професия, приета през 2000 година. В тази препоръка има раздел за ролята и значението на адвокатите, чиято точка първа казва: “Адвокатските съвети трябва да изготвят професионални правила и кодекси”, тоест имаме задължение да изработим такъв кодекс и от препоръките на Съвета на Европа.

До днес, въпреки недостатъците, които се виждат и с просто око от дистанцията на вече изминалите десет години, тази Наредба 2 все още е в ролята на действащ морално-етичен кодекс на българския адвокат. Това е настоящето.

Какво е бъдещето, какви са перспективите пред българската адвокатура от гледна точка на нейния морал и етика? Както ви е известно, на 20 декември 2002 г. четирима адвокати, които са и народни представители, представители на четирите основни парламентарни политически сили внесоха в Народното събрание изготвения с участието на Висшия адвокатски съвет Закон за адвокатурата. Той също ще съдържа огромен брой норми от морално-етичен характер, които биха могли да влязат и в един морално-

етичен кодекс, който не би бил закон, но нашият законодател е възприел по отношение на адвокатурата да регламентира много по-голям кръг от проблеми със закон. Същият законопроект в настоящия момент е разпределен за разглеждане от комисиите на Народното събрание. Той осъвременява и внася нови елементи в основните етични и морални принципи и процедури за търсене на морална отговорност на адвоката, които са заложили и в сега действащия закон.

Най-важното в законопроект от гледна точка на днешната кръгла маса е това, че той съдържа задължение на Висшия адвокатски съвет да приеме Етичен кодекс на адвоката. Висшият адвокатски съвет има готовност да направи това, като естествено се ръководи от факта, че България е кандидат за членство в Европейския съюз и с приемането ни ще приемем и всички общи нормативни актове на съюза.

Съветът на адвокатските колегии на Европейския съюз, който представлява адвокатските колегии на съюза, е приел кодекс за професионалното поведение на адвокатите. Разпоредбите на този кодекс нямат нормативно обвързваща сила, но са възприети от всички редовни членове на Съвета на адвокатските колегии на ЕС. Висшият съвет на българската адвокатура има статут на наблюдател в този Съвет и също възприема този кодекс.

Висшият адвокатски съвет публикува този кодекс в своето издание "Адвокатски преглед", бр. 7 и 8 от 2001 година. Така кодексът за професионалното поведение на адвокатите от Европейския съюз вече е в ползрението на българската адвокатура и българските адвокати. Той способства за издигането на критериите за морал и етика при упражняването на професията ни. Неговото познаване би могло да послужи и на другите професии при изграждането на техните морално-етични кодекси. Естествено кодексът на адвокатските колегии от ЕС ще бъде основата, върху която Висшият адвокатски съвет ще изготви и приеме Етичния кодекс на адвоката,

което може да стане веднага след влизането в сила на новия Закон за адвокатурата.

Следва да се отбележи, че вследствие на законово делегираните правомощия на Висшия адвокатски съвет да приеме етичен кодекс, този кодекс за разлика от кодексите, които биха могли да приемат магистратите за своите професии, ще има характер на подзаконов нормативен акт.

Така изглеждат проблемите за морала и етиката в адвокатската професия като настояще и близко бъдеще.

От организационна гледна точка смятам, че би могло и е редно Съюзът на юристите в България да създаде някаква организация, която да се опита да се извлече от отделните морално-етични кодекси общи правила, които в най-сбита форма да създадат един семпъл кодекс на юриста въобще, нещо като десетте божии заповеди на нашата професия. Смятам, че има такива пресечни точки и общи правила.

Благодаря ви за вниманието.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-н Терзиев.

Давам думата на г-жа Мария Странджанска – председател на Националния съюз на юрисконсултите. Тъй като техният кодекс е раздаден, ще помоля Мария само за коментар.

МАРИЯ СТРАНДЖАНСКА: Обещавам, че ще говоря както в съдебно заседание – кратко и точно.

За пръв път за етичен кодекс на юрисконсултите са заговори през 1999 г., когато влязохме във връзка с Европейската асоциация на юристите в предприятията. Изпратихме им устава на нашия съюз и те ни попитаха имаме ли етичен кодекс. А ние пък си казахме: какво е това? Помолехме ги и те ни изпратиха етичния кодекс на датските юристи, тъй като президентът на Европейската асоциация на юристите в предприятията е от Дания и беше най-удобно да ни изпрати този кодекс. Огледахме съществуващите в България кодекси. По това време имаше вече приет кодекс на нотариусите и кодекс за етичните правила на държавния служител.

Разбира се, ние използвахме професионалния опит, заложен в тези вече съществуващи кодекси, но го съобразихме и със спецификата на нашата професия. Юриконсултът е обществена личност, той е довереник на държавното учреждение или предприятието, в което работи. Но за юриконсулта няма никъде защита за това, че той трябва да опазва тайната на предприятието или на държавното учреждение, в което работи, която му е поверена при изпълнение на неговите задължения. Виждайки тази празнота, ние решихме да я попълним и направихме един текст в чл. 8 от нашия етичен кодекс, в който се казва, че юриконсултът пази в тайна всяка получена от него служебна информация, станала му известна при изпълнение на служебните задължения.

В раздела “Права, отговорности и задължения на юриконсулта” най-общо включихме правила, които задължават колегите да бъдат коректни към своя работодател.

Разбира се не сме пропуснали и взаимоотношенията между колегите и взаимоотношенията на колегите с Националния съюз на юриконсултите. В етичния кодекс записахме правило, че юриконсултът не може да уронва престижа и професионалната дейност на колегите чрез действия или публични критични изказвания пред трети лица.

В тази връзка, още през 2001 г., когато приехме нашия етичен кодекс, този запис е бил твърде добър. Защото масово напоследък се наблюдават точно такива публични критични изказвания на колеги – колеги в отделните съсловия от съдебната власт и изпълнителната власт. Аз смятам, че е най-добре, когато има да се каже нещо, да се съберат и да си го кажат, а не да си говорят чрез медиите, от което народът ахва и казва: те помежду си не могат да се оправят, а ние сме отишли да оправят нашите спорове! Мисля, че тази кръгла маса ще допринесе за едни по-добри и етични отношения между колегите.

И накрая няма да пропусна да благодаря на колегите от адвокатурата за етичните взаимоотношения, които запазваме с тях. Ние всеки ден сме в

конкуренция с адвокатурата в залите, една благородна конкуренция за по-добър професионализъм. Разбира се, имаме и конкурентни икономически интереси, но това никога не е било повод да нарушаваме нашите взаимоотношения.

Благодаря.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на Мария Странджанска.

Обявявам 15 минути почивка.

/След почивката/

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Давам думата на г-жа Зоя Маринова от Националното сдружение на съдебните служители.

ЗОЯ МАРИНОВА: Уважаеми дами и господа, аз съм представител на Националното сдружение на съдебните служители. Нашата организация е млада, регистрира се през февруари 2001 година. Същата година взехме решение да изготвим етичен кодекс на съдебните служители и направихме една работна група, която изготви примерен вариант на етичен кодекс. Впоследствие асоциация “Прозрачност без граници” и Американската агенция за международно развитие ни оказаха ценна помощ при изготвянето на проект, който впоследствие беше и приет. Така че ние имаме вече етичен кодекс, който беше приет февруари месец 2002 г. и който можем да кажем, че е действащ, въпреки че отпадна задължителната разпоредба в Закона за съдебната власт ние да имаме такъв етичен кодекс.

В семинарите, които направихме, участваха и магистрати, участваха и представители на Министерството на правосъдието, участваха съдебни служители и съдии и кодексът е вече факт.

Искам само да кажа още две думи. Нашето Национално сдружение има един проект, по който работи – това е “Противодействие на корупцията в съдебната система”. Работим по темата “Справяне с корупционните практики и професионалната етика на съдебния служител”. Тази година ние

изпълняваме този проект, правим семинари сред съдебните служители, имаме още три семинара до края на годината. Ще обхванем всички съдебни служители от цялата страна и с това ние фактически стартирахме прилагането на етичния кодекс и запознаването на всички служители с него.

Благодаря ви.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-жа Маринова за точното и кратко представяне на работата в направлението на етичния кодекс.

Сега давам думата на Димитър Чаталбашев от АВА СЕЕЛІ.

МИТКО ЧАТАЛБАШЕВ: Благодаря Ви.

Само едно уточнение, аз не съм представител на Американската асоциация - Правна инициатива за Централна Европа и Евразия, а съм редови адвокат от Софийската адвокатска колегия и не представлявам нито една институция. Каква е връзката с Американската асоциация? Съвсем накратко ще ви я представя.

Преди около две години по един проект на доброволни начала няколко адвокати започнахме проект по разработване на етичен кодекс на българския адвокат под егидата на Американската асоциация с нейното техническо съдействие. Не сме се съобразявали с никакви нареждания или правила от Американската асоциация, това са били нашите виждания за етичен кодекс. Етичният кодекс е пред вас, приложен е към моята лекция, която е част от едни обучаващи материали на Американската асоциация, така че няма да се спирам в детайли по неговите разпоредби. Искам само да взема повод от една реплика на г-н Герон, който в началото каза, че наистина е парадоксално, че по времето на тъй наречения тоталитаризъм сякаш юридическата професия като цяло, не само адвокатската, се е ползвала с много по-голям престиж, отколкото в тъй наречените години на демокрация. На всички нас е известно, че сред широката общественост, а и сред самите нас, заради отделни случаи, а и не толкова отделни, нивото на юридическата професия и в честност на адвокатската професия не е това, което трябва да

бъде. И няма защо да го крием. Адвокатската професия има тази привилегия да е самоуправляваща се, но това в никой случай не означава, че тя не може да бъде регулирана. Напротив, всички добросъвестни адвокати имаме желанието да бъдем регулирани. Става дума за етични правила, не за правила, които засягат основната същност на адвокатската професия, а именно за един набор от етични правила, които да ни ориентират в нашата ежедневна дейност.

Няма да се спирам на отделните разпоредби на етичния кодекс, ако има някакви въпроси по конкретни разпоредби, винаги мога да ви отговоря в някоя от паузите. Само искам да ви обърна внимание, че що се отнася до адвокатурата, ние сякаш не осъзнаваме, че България само след две-три години ще стане член на Европейския съюз и всички чуждестранни адвокати ще имат правото сравнително свободно да упражняват професията си на нашата територия. Тоест, ние ще бъдем изправени пред една изключителна конкуренция и ако не създадем едни истински нравствено-етичните правила, ние рискуваме да подроним още повече престижа на нашата професия, който сега за съжаление не е това, което трябва да бъде.

Благодаря ви.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря, господин Чаталбашев.

Давам думата на г-н Кенет Стюарт – директор на Проекта за развитие на съдебната система в България на Американската агенция за международно развитие.

КЕНЕТ СТЮАРТ: Добър ден, колеги!

Аз съм съдия, работил съм като съдия в Съединените американски щати над 25 години и съм бил председател на съд, който е разглеждал над 100 хиляди дела годишно. Преди това съм бил адвокат на частна практика. Тук съм пред вас, за да ви дам известна представа за това какво означава да работите при действието на един етичен кодекс, как изглежда това.

Нека да започна с няколко хипотетични въпроса, нещо като тест, на всеки от които можете да сложите оценка.

Какво мислите за следните видове поведение, ако съществува един етичен кодекс, който отговаря на вашите представи за етичен кодекс:

Може ли съдия да бъде председател на съдебния състав, ако по делото една от страните е друг съдия в същия съд?

Може ли един адвокат да изпие едно питие с клиента си?

Може ли адвокат да има сексуални отношения, основани на пълно взаимно съгласие с клиента си?

Може ли съдията да бъде наказан за това, че е сгрешил относно съдържанието на закона?

Може ли адвокат да бъде наказан за това, че умишлено погрешно е цитирал законова разпоредба пред съдия по време на съдебното заседание?

Може ли съдия да използва официалната бланка на съда, за да напише върху нея препоръка за детето на своя приятел?

Може ли прокурор, който е повикан на местопрестъплението някъде, където са взети заложници, умишлено погрешно да каже на престъпника, че той е адвокат, така че да го убеди да се предаде?

Ирландците имат една поговорка, че дяволът се крие в подробностите. И това със сигурност е вярно, когато говорим за разработването и прилагането на етичните кодекси.

Тъй като се използва превод, при моята лекция аз ще ви дам само няколко основни идеи и се надявам, че те ще ви бъдат полезни, когато промените своите етични кодекси или пък когато ги разработвате.

Нека да започна със следния въпрос: защо съществуват етични кодекси и защо те подлежат на прилагане и изпълнение? Етичният кодекс защитава съдиите, той защитава и адвокатите. Етичният кодекс подкрепя вашия морал, интегритет и независимост. Също така според мнението на съдиите етичният кодекс създава една много добра изолация срещу злоупотреба от страна на средствата за осведомяване. Етичният кодекс ви дава насока, той представлява едно ръководство, защото посочва стандарта на поведение. Той защитава правната професия, практикуването на правната

професия, така че да гарантира запазването на нивото на вашия професионализъм.

Етичният кодекс укрепва общественото доверие, но за тази цел вие трябва да прилагате кодекса и да въвеждате дисциплина.

Етичният кодекс защитава обществеността. Той допринася за запазване на престижа и на съдиите, и на адвокатите. Той направлява и укрепва мнението и възприемането на начина, по който упражнявате вашата професия както вътре в рамките на гилдиите, така и извън тях.

Сега искам да се спра на пет много важни принципа, които трябва да имате предвид, когато работите по етичните кодекси.

Първият принцип е, че възприятията на другите хора са действителни, те са реалност. Това означава, че създаденото впечатление за неподходящо, за недостойно поведение има същото значение както действително неподходящото поведение. Също така в един етичен кодекс трябва да се гарантира включването на задължения за съдиите и за адвокатите да подобряват функционирането на правната система и да съобщават за установени нарушения на етичните правила.

Утвърждаването на етиката е дълг процес, в който изработването на един етичен кодекс е само малка стъпка. Всъщност ефективната система се основава върху индивидуалните действия, които в течение на времето предприемат съдиите и адвокатите. Една от идеите, които са подробно разработени в много етични кодекси и като че ли липсва в кодексите, съществуващи в България, са така наречените разговори не в присъствието на страните. Ако желаете да запазите независимостта и морала на съдиите, трябва да съществува забрана за такъв вид разговори.

Нека съвсем накратко да се спра на механизма за прилагане и да ви дам някои идеи в тази насока.

На първо място, вашият етичен кодекс трябва да бъде разработен достатъчно точно като се има предвид неговото практическо изпълнение.

Максимално точно трябва да определите и какво ще подлежи на санкциониране.

След това трябва да имате механизъм за оценка на дисциплината. Трябва да създадете механизъм и трябва да се грижите за неговото прилагане. Повечето дисциплинарни групи или състави, които разглеждат дисциплинарни нарушения, при адвокатите получават заплащане от годишния членски внос на адвокатите за практикуването на своята професия. Ако става дума за дисциплинарни състави, които налагат санкции на съдии, те получават възнаграждение или заплащане от бюджета на съдебната власт.

Най-напред вашата група или състав, който се занимава с разглеждане на оплакванията, трябва да умее да филтрира оплакванията, за да не се занимава с всички постъпващи. Това е първото ниво. След това трябва да има и второ ниво на разглеждане на оплакванията, а именно тяхното разследване. Изключително важно е на съдията или на адвоката, който е визиран в едно оплакване, да се гарантира възможността да се защити и да протестира срещу отправеното му обвинение.

Съставът, който разглежда дисциплинарните нарушения, трябва да има правомощия да налага санкции. Тези санкции могат да бъдат най-разнообразни. Можете да имате тъй наречените порицателни писма, или писма с критика. Може да приложите временно преустановяване на дейността. Можете да имате отстраняване от съдийската скамейка или забрана за практикуване от страна на адвоката. Този състав трябва да има също така правомощия да разпорежи виновното лице, ако бъде установена вината му, да възстанови разноските за производството или да плати обезщетение за вредите, причинени на лицето, което се оплаква.

Забелязвате ли как си спестявам да говоря за имунитета на магистратите?

Един от големите въпроси, които имат нужда от отговор, е до каква степен дисциплинарният процес трябва да бъде публичен и до каква степен

не трябва да бъде публичен. В някои системи, за чието съществуване зная, всичко се изнася пред очите на обществеността. Повечето системи обаче, с които съм запознат, прокарват някаква линия между публичното и частното. По-голямата част от дисциплинарния процес се провежда при закрити врата и само малка част от него става пред публиката. Но независимо от това каква част от процеса протича пред очите на обществеността, трябва да гарантирате непременно възможност за публично оневиняване, ако обвиненията се окажат фалшиви.

Сега искам да ви запозная с някои реални резултати от прилагането на етични кодекси. Навсякъде по света има хора, които ще се оплакват от нещо. Това доколкото са валидни тези оплаквания, зависи от много фактори.

Първият фактор може би е общественото настроение в полза на оплакванията. Хората обичат да се оплакват;

Друг фактор е качеството на работата, извършвана от съдиите и от адвокатите.

Тези два фактора са по-скоро социални. Но има други два фактора, върху които вие можете да имате по-голямо влияние. Вие можете да запознаете със системата за дисциплиниране – както широката общественост, така и адвокатурата, така и съдиите. Също така можете да създадете една много по-активна система на образование и обучение за съдиите и адвокатите. На много места по света се изисква юристите да се обучават определен брой часове годишно като определен брой часове от този хорариум да се посвещава на етиката.

Искам да ви дам малко данни за едно място в Съединените щати, където има много добре развита система на етически изисквания и много добра система на подаване на оплаквания срещу съдиите и адвокатите. Разбира се, цифрите в България, ако се съпоставят, няма да бъдат същите, но все пак това, което ще ви кажа, може да успокои част от опасенията, които имате във връзка с дисциплинарната система.

Най-напред ще говоря за дисциплинарните производства по отношение на съдиите, а след това – на адвокатите. Например един състав за дисциплинарни нарушения на съдиите би имал правомощие да разглежда следните видове поведение и да налага санкции за: умишлено неправомерно поведение при изпълнение на служебните задължения; умишлено или трайно неизпълнение на съдийските задължения; крайно или неумерено лично поведение – това ще рече често да излизате извън кожата си (или алкохолизъм); някакъв недъг, който пречи на изпълнението на съдийските задължения; и накрая, нещо съвсем очевидно, което е нарушение и на писаните етични правила.

През последния отчетен период, откакто се води нашата статистика, 85% от оплакванията срещу съдиите са били свързани с наказателни производства, 8% са били свързани със семейно-правни въпроси, а 4% са били свързани с граждански и административни дела. Останалите 3% до 100 са свързани с всички останали видове производства, каквито може да има.

Когато се подават такива оплаквания 97% са свързани с недоволство от постановения съдебен акт. С други думи, изгубих делото и се оплаквам.

От хората, които подават оплаквания срещу съдии, 95% са били страни по съответните дела. И от тези 76% пък $\frac{3}{4}$ са затворници. Най-често срещаната сфера, в която се налагат дисциплинарни наказания за съдиите, е моралното поведение.

Как се държи съдията в съдебната зала? Съвсем накратко ще спомена някои неща, които често се виждат: късно постановяване на съдебното решение, изпускане на нервите по отношение на адвоката или на страна по делото. Сигурен съм, че никой от вас не е виждал съдия да излезе от кожата си. Също така съдиите биват наказвани за това, че поддържат връзки извън съдебната зала със страните по делото, както и за различни видове поведение в частния им живот.

Какви са резултатите и последиците от тези оплаквания?

В системата, за която ви дадох статистически данни, се извършва предварителен преглед, филтриране на всички оплаквания и съдията може дори да не разбере, че срещу него има оплакване, освен ако дисциплинарният състав е на мнение, че оплакването наистина е съществено и важно. 98% от оплакванията се игнорират, без дори съдията да разбере, че ги е имало. Това означава, че само в 2% от случаите, в които са подадени оплаквания, има по-нататъшно разследване на оплакването или съдията трябва да даде обяснение. И от тези 2% само 20% завършват с дисциплинарна мярка по отношение на съдията.

Нека сега да поговорим за дисциплината сред адвокатите. В течение на годините се забелязва един стабилен брой оплаквания, подадени срещу адвокати, обикновено това са 10%. Около две трети от подадените оплаквания се оставят без уважение още на предварителния етап. Това означава, че само една трета от оплакванията подлежат на разследване. От разследваните оплаквания около половината биват отхвърлени и само 15% или около една шеста от общия брой оплаквания са официално разследвани. Това означава, че ако сметнете броя на разгледаните оплаквания и проведените дисциплинарни производства спрямо броя на адвокатите, срещу които се подават оплаквания годишно - около 10%, само 2% от адвокатите са застрашени от дисциплинарни производства годишно.

Ето какви наказания се налагат на адвокатите – на тези 1,5-2% от адвокатите годишно, срещу които има санкции: около 20% получават лично писмо, съдържащо порицание; 15% получават писмо с обществено порицание; на 35% им се забранява временно да упражняват професията си; около 20% получават наказание изключване от адвокатурата и забрана за по-нататъшно практикуване.

Аз споменах при какви нарушения се налагат наказания на съдиите. Сега ще ви кажа и при какви нарушения се наказват адвокатите. Първо, това са очевидните нарушения на правилата на етичния кодекс. Едно от нещата, за които специално се следи при адвокатите, е когато по техни сметки са

постъпили парични средства на клиентите, дали не е извършен неправомерен разход. Също така се разглеждат оплаквания, че адвокатът не е имал право да защитава лицето и не може да го защитава в конкретния случай. Понякога има оплаквания, че като адвокат се е явило лице, което не е имало право да практикува, не е вписан в адвокатурата. Има и оплаквания от хора, които са били кандидати за записване в адвокатурата, но не са били допуснати. Адвокатурата и по-специално този състав се занимава с продължаването на практиката на адвоката и го прави в интерес на неговия клиент, ако адвокатът почине или е убит.

Казах, че най-големият процент оплаквания срещу съдиите са свързани с тяхното лично поведение. Най-големият процент оплаквания срещу адвокати е за това, че адвокатът е пренебрегнал, negliжирал е делата на клиента си. Най-тежки санкции се налагат, когато се установи, че действително адвокатът е злоупотребил със средства на клиента си.

Искам да добавя още две неща. Едното е за съвещателна комисия по етиката. Аз ви казах, че се създават дисциплинарни състави, които налагат санкции, но също бих ви посъветвал да създадете такива съвещателни групи, които да събират въпроси от страна на практикуващите юристи във връзка с етичните правила и да дават съвети в тази насока. Ако се ориентирате натам, съвещателните групи трябва да бъдат различни – за съдиите и за адвокатите съответно. Също така тяхната работа трябва да бъде поверителна. Най-важното е да се запази в тайна името на лицето, което задава въпроса, но често би било полезно съвещателната комисия да разгласи публично своя съвет, защото това би помогнало при решаването на други аналогични случаи.

Слушах разискванията преди почивката и мисля, че всички вие признавате нуждата от съществуването на етични кодекси. Искам да приключа със следните думи: задължително е да имате възможност за принудителното изпълнение на тези кодекси и също така трябва да ги прилагате.

А сега ще направя едно непопулярно предложение. Аз бих предложил да имате само два етични кодекса, а не кодекс за всяка отделна гилдия. Трябва да имате един кодекс за практикуващи юристи и в този кодекс да имате отделни разпоредби, които могат да бъдат специфични за прокурори, за съдии, следователи, нотариуси. Ако съществува такъв единен кодекс, това спомага за стимулирането на едно еднообразно поведение. И след това да имате един втори кодекс само за съдиите. Защото съдиите са най-напред юристи, те всички ще трябва да спазват кодекса на юристите, но тъй като изпълняват различни задължения и функции, трябва да имате отделен кодекс и за тях.

Това са някои идеи, които се надявам, че ще са полезни за вас. Благодаря ви, че ми позволихте да ги споделя с вас!

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Нека благодаря от ваше име на г-н Кенет Стюарт за интересните предложения, които постави на нашето внимание, да поразсъждаваме и да помислим върху тях.

Имате думата, колеги, сега, във времето, определено за дискусия, да изкажете вашите становища на базата на предпоставките, които представиха колегите от различните юридически професии, залегнали в техните кодекси.

КАМЕН МИХОВ: Колеги, аз искам да взема думата съвсем накратко във връзка с една реплика по повод изказването на представителите на прокуратурата относно приложението на правилата на етичния кодекс, как да стане процедурата по прилагане на тези норми, ако бъдат възприети. Идеята, която се обсъждаше в Асоциацията на прокуратурите в България, беше процедура по приемане на жалби, сигнали, молби и предложения във връзка с етичния кодекс да бъде предвидена в устава на асоциацията, като се предвиди съответно и създаването на една комисия в Асоциацията на прокурорите в България, която да се избира от общото събрание и да има пълномощието да разглежда сигнали и молби, свързани с нарушения на моралните норми, които са залегнали в етичния кодекс. Но счетохме, че не е редно в този етичен кодекс, където се съдържат определено материални

норми, да се включат и процедурни такива, което щеше да доведе до неговото усложняване. Не бяхме сигурни, че това е най-правилният подход за решаване на проблемите. Но очевидно за нас е задължително да предвидим такива процедури в бъдеще.

Благодаря ви.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-н Михов. Може би е правилно тяхното становище. В устава на Нотариалната камара е предвидена такава дисциплинарна комисия, която се занимава с разглеждането на дисциплинарни дела, като всички жалби, молби и сигнали се изпращат в Съвета на нотариусите, в Нотариалната камара, а оттам те се препращат, филтрират и се образуват дисциплинарни дела или се отказва образуването на дисциплинарни дела. Образуваните дисциплинарни дела се препращат на дисциплинарната комисия, която ги разглежда и налага съответните наказания. Така че може би тяхното решение е правилно.

Заповядайте.

БАЙЧО ПАНЕВ: Уважаеми колеги, за пореден път Съюзът на юристите показва една голяма чувствителност към актуални проблеми в упражняването на юридическата професия. Изнесените материали до голяма степен решават поставените проблеми за повишаване на професионалната етика на юристите във всички сфери на обществото. В същото време струва ми се, че има някои малки отклонения или несъобразности, на които трябва да се обърне внимание.

Първо, знаете, че етичните норми са много различни от правните норми. Тук твърде много се набляга на това как да се реализира отговорността, тоест в конфликта между диктуваното от интереса “искам” и налаганото от нормата “трябва”, как да се прилага санкцията. Според мен това е едно професионално увлечение към територията на правото. Конфликтът между “искам” и “трябва” е преди всичко морален проблем и трябва да се търси в душевността на отделния човек. Не знам дали ви направи впечатление един цитат в доклада на Стефка Наумова от Еманюел

Кант, който говори за моралния закон вътре в мен. Става въпрос за едно интернализиране, усвояване и превръщане в поведенски механизъм на моралната норма, а не на налагане, което е характерно за правната норма. В този смисъл има редица становища на класиците, като се започне от Монтескьо, Чезаре Бикария, Фридрих Шилер и т.н. И нека да съпоставим например една норма на конфуцианството “нека волята следва пътя на дълга” с това, което Шилер, известен повече като драматург и поет, но и един голям философ, който казва: “Дългът може да се изпълнява и по чувство, но трябва да стане плът от плътта”.

Следователно първият извод, основните усилия трябва да бъдат насочени, като се започне от юридическите факултети, от университетската скамейка, като се премине през стажа, през професионалното израстване, да бъдат насочени към усвояването на тези етични норми. Санкцията трябва да бъде краен случай.

И тук една забележка. Що се отнася до санкцията, тя не може директно да произтича от етичния кодекс, колкото и съвършен да е той. В етичният кодекс всъщност се определя какво представляват моралните нарушения в отделните професии, а вече нормативните актове – Законът за съдебната власт, Законът за адвокатурата и т.н., в тях ще се съдържа процедурата и санкцията. В противен случай ние ще достигнем до едно пренебрегване на основни принципи на прилагането на правото.

В това отношение аз имам известни резерви за изложената пред нас практика на Съединените американски щати или по-скоро не съм разбрал достатъчно точно как стои този въпрос. Може ли някакви съвети и комисии да изпълняват функции на административно наказване, дори на дисциплинарно наказване, освен – и тук може би е нещо съществено, което ни беше казано от уважаемия професор дългогодишен съдия – че тези така наречени санкции са главно обществено порицание или временна забрана за упражняване на професия. Макар че по отношение на второто – временна забрана – също имам някои резерви.

Две думи и по още един въпрос. Моралът на магистратите и на адвокатите отразява морала на обществото. Доколкото имаме известни падове в обществената нравственост, известна подмяна на ценностите и надделяване на ценностите, свързани с материалния интерес, трябва да се направи всичко необходимо, щото очакваното от обществото дължимо поведение на магистратите и на адвокатите да бъде максимално предпазено от този превес на егоистичния, користния материален интерес. И в това отношение ще се позова пак на доклада, който доц. Наумова изнесе. На най-високото ниво са общочовешките ценности. На най-високото ниво! Под тях субсидиарно са ценностите, защитавани от отделните професии, включително правната професия. Следователно, ако професионалната практика на юристите, а за съжаление и законодателната практика в една държава, влизат в разрез с представите на обществото за справедливост, за истина, за търсене на истината, такива практики или такива правила би трябвало да подлежат на отстраняване от нашата правна система и правна практика.

Благодаря.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-н Панев. Господин Манев, заповядайте.

МАНЬО МАНЕВ: Колеги, радвам се, че преодолях тревожната мисъл, че нямам морални и етични основания вътре в мен да говоря за морал и етика в юридическите професии, тъй като това е твърде дефицитно в съвременното ни общество. Съвсем накратко ще посоча някои конкретни примери, които мен ме вълнуват – правилно или неправилно, но не мога да не ги споделя публично.

Мисля, че не е само въпрос на лично морално и етично поведение на отделната юридическа професия, а и на морал и етика в другите системи, които по определен начин въздействат върху юридическите професии. Ще сгрешите, ако помислите, че политизирам въпроса, свързан с финансиране на правосъдната система. Това според мен е един изключително важен въпрос.

Той ме е вълнувал още преди повече от 30 години, когато бях избран за съдия. В България имаше около 100 районни съдии. Защо са 100 – си помислих – а примерно не са 80 или 120? Не получих отговор кой е критерият, който определяше щата на съдиите в България. По-ясен ми беше въпросът защо броят на адвокатите беше 400 в София а в Стара Загора, където бях съдия – 50.

Според мен е трудно да говорим за морал и етика в юридическите професии, ако не е налице адекватното им финансово обезпечаване. Това е един от въпросите, но той е свързан с другия, касаещ организацията на работа. Спомням си, след 60-те години украинецът Терешченко се върна от Съединените щати и написа своята прословута книга “Научна организация на труда” и ние, социалистическите държави, започнахме да се вглеждаме в тези въпроси и да въвеждаме някаква организация на труда, както знаете, не винаги сполучлива. Но ако имаше система, която до 1989 г. да не беше поставена на въздействието на организация на труда, това беше правосъдната система. Поне аз така мисля, ако някой мисли друго, има възможност от тази трибуна да ме опровергае. За жалост и след 1989 г. не бихме могли да говорим за успех в това отношение.

В последните 11 години аз съм адвокат. Почти винаги имам висящи между 50 и 100 дела. Почти 60% от тях не се решават в определения от закона 30-дневен срок и за това не настъпват никакви правни последици. Трябва да чакаш! В момента имам в Районния съд в София повече от девет месеца ненаписано решение. Не искам да говоря за върховните съдилища, където бих могъл да посоча поне десетина дела, по които повече от шест месеца не са написани решенията. Това е един въпрос на морал и етика, касаещ отделния магистрат. Но дали това е нещо, което трябва да търсим вътре в него, или в организацията.

Аз например си спомням, че ние с една колежка, която беше доскоро върховен съдя, двамата гледахме делата в Старозагорския районен съд. Делата бяха около 5000 на година. Ако има някой тук от Стара Загора може

да каже в момента колко районни съдии има и колко дела гледат. Нека да не ги съпоставяме, защото това не е салам, за да може да се съпостави, от дело до дело има разлика от небето до земята. Но все пак никой не е положил до този момент сериозни усилия за създаване на една добра организация на труда.

В етичните кодекси аз не виждам онази част от веригата, за която говори Ленин, като я хванем и с нея да измъкнем цялата верига. Има по-важни въпроси, които трябва да се поставят по-напред, да се решат и тогава да акцентуваме на въпросите, свързани с етиката и морала. Не че трябва да ги изоставим и да чакаме решаването на другите въпроси, но да не забравяме, че те са много сериозно обусловени.

И за да бъда точен с претенциите, които обявих в началото на своето изказване, аз искам да засегна промените в Гражданско-процесуалния кодекс, които се извършиха през м. ноември миналата година, публикувани в “Държавен вестник” бр. 105 от 2002 г. Едни промени, които си разрешавам да кажа, противоречащи грубо на Конституцията на Република България.

Първият въпрос, който желая да засегна, който не е толкова важен и може би не е противоконституционен. Аз считам, че в правосъдната система съществуват сериозни корупционни процеси. Това е моето мнение – вярно или невярно, аз изхождам от определен опит, от определени знания и твърдя, че е така. За мен беше щастие, че се възстанови триинстанционната система в гражданския процес, която даваше възможност да се противодейства на тези корупционни процеси. Първата промяна в Гражданско-процесуалния кодекс – премахване на триинстанционната система за голяма част от споровете и преминаване към двуинстанционна система.

Друг въпрос. В последните промени в Гражданско-процесуалния кодекс липсва преходна разпоредба да се каже как да се постъпи с висящите дела. Това не е пропуск на юридическата техника или произтичащ от голямата претовареност на Народното събрание, това според мен е съвсем целенасочено действие на определени хора, които познават добре този

проблем. Какво имам по-точно предвид? С оглед функционирането на нашата правосъдна система, гражданско-правни спорове, търговски спорове се развиват различно във времето – едни са започнали преди десет години и не са постъпили още във Върховния съд; други са започнали преди една година и вече са постъпили във Върховния съд. Тези, които са възникнали по-късно, но по-бързо са отишли във Върховния съд, имаха привилегията да бъдат разглеждани като триинстанционни производства. Но тези, които бяха сериозни и засягаха много сериозно интересите на хората, но не стигнаха до върховните инстанции, те нямаха привилегията да бъдат разглеждани триинстанционно. От това според мен бяха засегнати сериозно конституционните права на гражданите, техните интереси бяха пренебрегнати. И сигурно голяма част от вас разполагат с решение на Върховния касационен съд, в което се отказва, позовавайки се на правната норма, разглеждането триинстанционно на гражданско-правни спорове с цена на иска до 5000 лв. и търговски спорове с цена на иска 25 хиляди лева.

Мен не ме безпокои това, че законодателят е счел, че така ще постигне по-бързо производство. Мен, колеги, ме безпокои следното обстоятелство. Нямаше нито един съдия, а почти всички съдии се ангажираха и написаха определение по този въпрос, който да заяви, че Гражданско-процесуалният кодекс в изменението си от м. ноември миналата година противоречи на Конституцията, знаейки пътя, който е предвиден в нашите закони – че той трябва да спре разглеждането на това дело, да го представи по съответния ред, за да се произнесе Конституционният съд налице ли е такава противоконституционност или не е налице. Това ме безпокои. От една страна аз виждам проблеми в самото законодателство, което не противодейства в насока морал и етика, от друга страна, в самата съдебната система, в самата правосъдна дейност, която не противодейства в тази насока.

Ето защо проблемите на морала и етиката са изключително широки. Те заслужават голямо внимание. Ние трябва да се връщаме често към тях,

трябва да се връщаме в смисъла, който е, така да се каже, сърцевината на нашето събиране. И с това приключвам, тъй като колежката Дешка Рачевец най-добре изрази онова, което трябва да ни вълнува в днешния ден. Да, имаме етични кодекси – по-добри, по-лоши, съвсем добри и т.н. Но ако те не намерят приложение в живота, ако липсва контрол и система за поставянето на тези въпроси, фактически няма да се достигне до целените резултати и аз ще изляза прав, че ние се захващаме с един въпрос, който стои по-назад от другите важни въпроси, които трябва да се решават от юридическите професии в нашата страна.

Благодаря ви за вниманието.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на Маньо Манев. Заповядайте, колеги. Моля да се представите.

Гражданка: По професия съм инженер и нямам нищо общо с юридическата професия. Дойдох, за да се опитам да получа някакъв съвет от юристите, които са на тази кръгла маса. Откакто са стартирали демократическите промени аз се опитвам като инженер да оцелявам. Големият консорциум, в който работех, е в процес на ликвидация. През 2000 г. при рекламна кампания на един пенсионен фонд в хотел “Шератон” върху мен беше упражнено физическо насилие от страна на охранител в хотел “Шератон”, вероятно служител на МВР. Опитах се да намеря добър адвокат, който да защити моите права. Случайно пред хотела се срещнах с г-н Александър Джеров, който излизаше от някакво подобно събитие в хотела. И когато го попитах да ми предложи добър адвокат, той каза: “Съжалявам, но няма честни адвокати, така че не мога да Ви препоръчам нито един адвокат.” Как юристите в тази зала в контекста на морал и етика в юридическите професии биха коментирали едно такова изказване на висш юрист, който продължава да работи в професията си с частна юридическа кантора, да пътува по света и да консултира други висши работещи в нашата страна? Вече трета година аз не успявам да защитя правата си, въпреки подадените

многобройни преписки в прокуратурата. Имам входящи номера с прекратени преписки по този въпрос.

Посетих офиса и на г-жа Рени Цанова. Младият екип от юристи, които работят при нея, ми казаха, че когато се касае за хора, работещи в Министерството на вътрешните работи, е по-добре да не предприемам нищо.

Поредният удар, който ми беше нанесен в съвременните демократични промени, беше от медиите, които ме обвиниха в тероризъм заради това, че съм присъствала на тържество пред Народния театър “Иван Вазов”...

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Заповядайте, колега.

НЕЙЧО ИВАНОВСКИ: Аз съм юрисконсулт към Националния съюз на юрисконсултите. Искам да споделя с вас нещо, което е свързано с близо 50-годишната ми практика като юрист.

Мисля, че наред с всички проблеми, които бяха поставени тук, има един проблем, който остава някак си в страни. Аз неведнъж съм мислил и съм си задавал въпроса защо в настоящия момент голяма част от населението, от гражданите на нашата страна имат негативно отношение към законите, към спазването на законите? Имат негативно отношение или известно отрицателно отношение към институции като съд, като прокуратура, като следствие и т.н. И когато се мъча да си отговоря на този въпрос, аз стигам до извода, че ние сме подценили един много важен проблем – това е проблемът за правосъзнанието на нашия народ, че много малко се работи за ограмотяване на хората, да им се казва в какво се състои върховенството на закона и защо трябва той да се спазва. И защо трябва да се уважава съда и другите ни институции. Ако ние това не направим, ако юристите наред с всички други морални и етични изисквания, които има към нас, не се занимаваме с този въпрос – да ограмотяваме хората, да ги съветваме, да ги приучаваме, че законите трябва да се спазват, че нещата трябва да вървят в определен ред, няма да можем да кажем, че сме

изпълнили задълженията си като професионалисти и да бъдем на нивото, което изискват всички тези кодекси.

Кодексите ще решат въпросите за взаимоотношенията по между ни или за взаимоотношението с дадена институция, но как ние ще работим с хората? Хората идват при нас, търсят помощ, съвет, консултация и ако ние не направим така, че те да разберат колко е важно спазването на закона, този нихилизъм ще продължи и ние няма да изпълним нашите задължения. Това е един важен проблем, който според мен не беше достатъчно засегнат.

Благодаря.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря Ви, колега.

Имате лично моята подкрепа за това, че не стана въпрос за преодоляване именно на нихилизма в нашите професионални гилдии, тъй като всички, почти няма човек в залата, който да не е присъствал на такава проява на нихилизъм – нихилизъм, който няма нищо общо с високата професионална и морална етика на юристите от средното поколение, преди всичко набирането на скорост именно на онези страни, които се стараем чрез морални и етични кодекси да отстраним. По-скоро това са носителите на идеите за липса на контрол, за стопиране на всякакви механизми за оказване на контрол, за една безнаказана дейност, която да не бъде контролирана от никакъв орган.

Аз съм работила в много системи, работила съм и в правосъдната система като съдия, и сега в една система на частния нотариат, и трябва да ви кажа определено, включително и в адвокатското съсловие, изискванията за безконтролност, за безотчетност, за липса на дирене на сметка за неправомерно поведение се появяват като една свръхсила на редовните конгреси и събрания на отделните сдружения и организации. Все още обаче си мисля, че е налице здравият разум, който в крайна сметка, макар и след дълго време и дълги обсъждания, взема връх. Но точно ние всички трябва да се обединим и да противодействаме на тези настроения, които съществуват в нашите организации.

Заповядайте, колега.

ЗДРАВКО ИВАНОВ: За мен тази инициатива на нашия Съюз на юристите е чудесна, защото най-после трябва да се огледаме не само около себе си, но да погледнем и вътре в себе си защо е това падение на българското правосъдие, което от нашето население се счита за антиправосъдие. И аз смятам, че в голяма част хората са прави, категорично потвърждение е гражданката, която говори преди малко.

По отношение на това, което каза моя приятел Нейчо Ивановски, аз съм съгласен, но има едно желязно правило още от древността – най-добрият начин на възпитание това е личният пример. Не може разложено, корумпирано правосъдие от съд прокуратура и следствие да възпитава хората и да вдъхва в тях доверие в законност.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря.

Госпожа Румяна Сидерова има думата.

РУМЯНА СИДЕРОВА: Провокирана бях от последните думи. Мога да кажа, че съм адвокат от кариерата, въпреки че онези две години като младши-съдия ми пречат за това, не в лошия смисъл на думата, но аз още чувствам съдийското начало в себе си.

Не мога да приема, колеги, да се говори така за нашите професии, за това, което наричаме третата власт! Всички промени в обществото - от единна държава, единна собственост, една партия, към разделението на властите, с новото законодателство, с проблемите, които се стовариха върху хората, които възстановяват собственост и които страдат от това, с разрухата в икономиката, с нарушаване социалния статус, с новите закони, които за съжаление са несъвършени и се променят през месеци, понякога всеки месец или на три месеца. Всичко това удря върху нашите професии. И не трябва ние сами да се петним.

Има едно естествено недоволство на обществото за това, че не му се решават проблемите, което недоволство то стоварва върху нас. Не бива и ние да го поемаме и да ставаме глашатаи на това недоволство.

Аз приветствам тази инициатива. В спомените ми е една конференция в адвокатурата през 1981 г., когато аз бях току-що положила клетва и когато колегите, които заварих, ме убедиха, че мога да бъда адвокат, въпреки че аз съм от малкото хора, които са влезли с нежелание в тази професия, тъй като мислех и исках да ставам съдия. Но тогава разбрах гордостта от професията. Затова нека се съсредоточим върху тези хубави материали, които ни бяха предоставени.

С две думи, аз пък считам, че нашата правна система не се нуждае само от един кодекс, а така както са разработени в различните професии, защото ние като държава си имаме своята специфика. Считам, че там, където тези кодекси не са влезли в професиите и в гилдиите, следва да се подложат на широко обсъждане, за да станат част от съзнанието на професионалистите, да се приеме необходимостта да ги има и да се изпълняват. И действително, както предложиха колегите тук, да има един общ кодекс за юридическите професии с тези десет божи заповеди, както казахме, които са общи за нас юристите в страната.

Изцяло подкрепям виждането за това, че не бива да ги издигаме над правните норми. Изцяло подкрепям становището на проф. Байчо Панев, както и становището на представителя на Висшия адвокатски съвет за начина на вписване на тези морални норми в нашите закони и за начина на изпълнението им и прилагането им.

Благодаря ви.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-жа Сидерова.

Давам думата на г-н Йосиф Герон да направи едно обобщение и да предложи заключителен документ на нашата кръгла маса.

ЙОСИФ ГЕРОН: Колеги, ще започна обобщението с една случка и два примера. Миналата неделя с моите двама сина и със стажанта ми отидохме да играем футбол. Деца, завършили преди около година, някои от тях вече нещо работят, но повечето чакат теоретико-практическия изпит, който вече почти седем месеца не се провежда. И аз ги поканих на нашата

кръгла маса на тема “Морал и етика в юридическите професии”. Тази моя покана беше посрещната с бурен, невъздържан смях! “Такова животно няма”! И то го няма не само в България, няма го нито в Щатите, нито никъде.

Не случайно започвам обобщаването с този печален за мен инцидент. Днешната кръгла маса все повече и повече ме убеждава в обратното. Не че аз самият не съм убеден. И ние сме тези, които трябва да направим така, че нашата млади колеги, тези деца, които днес завършват и имат своя прощъпулник в юридическите професии, да вярват, че юридическата професия е преди всичко морал и закон.

С оглед на провелата се днес дискусия бих си позволил да приведа два чуждестранни примера. Единият пример е с мой колега, немски адвокат, бивш източногермански, сега берлински, на когото аз изпратих една клиентка по въпрос за пребиваване в Германия. Човекът свърши каквото трябваше, след което аз получавам от него един имейл с огромни букви, спешно, особено важно и със следното съдържание: “Госпожа Хикс ми е представила неверни данни за нейното състояние, които аз съм препредал по-нататък пред германските власти и за това мен ме грози дисциплинарна комисия на Адвокатската камара.”

Следващият пример, който бих искал да ви разкажа. Български нелегални емигранти в Съединените американски щати водят всички възможни дела, губят естествено във всички възможни щатски инстанции, при което като всеки типичен българин, който върви с няколко закона под мишница и обяснява на адвоката законите, те разбрали, че това решение може да се обжалва и пред Върховния съд на Съединените американски щати. И естествено отиват при адвоката си възмутени, че не им е казал, че това решение може да се обжалва пред Върховния съд. При което адвокатът им отговаря: “Да, действително има такава процесуална възможност, но ако аз при това развитие на процеса и при всички тези данни, които са събрани досега, подам такава жалба, аз ще бъда подложен на дисциплинарна комисия. И аз такава жалба не мога да подам!”

Но това не е само морал, това е въпрос на съотношение между закон и морал.

В днешната кръгла маса имаше много полезни изказвания, включително и това на колегата Панев, че много от тези въпроси трябва да бъдат решени и на ниво законодателство. Обобщавайки днешната дискусиата, предлагаме днешната кръгла маса, представлявана от всички сдружения на неправителствените организации в юридическата професия, да приеме следния заключителен документ:

**Заключителен документ от кръгла маса
“Морал и етика в юридическите професии”**

6 юни 2003 г., София

Предлагаме:

Първо. Да се изготвят и приемат морално-етични кодекси за всички юридически професии, включително и тези, които не са предвидени по закон.

Второ. Да се предложат законодателни промени, предвиждащи морално-етични кодекси за всички юридически професии и санкции за неспазването им.

Трето. Неправителствените организации на юристи да се запознаят взаимно с морално-етичните си кодекси.

Четвърто. В морално-етичните кодекси да се предвидят правила и механизми за контрол и въздействие.

Пето. Да се създаде работна група с по един представител на всяка юридическа неправителствена организация за изготвяне на правила за взаимен контрол между различните правни професии, обобщаващ морален кодекс за всички юристи (това което се спомена, десетте божии заповеди). Правилата да бъдат предложени за приемане от органите, предвидени в уставите на съответните неправителствени организации. Тази работна група да анализира направените на днешната кръгла маса предложения и внесените материали с оглед по-нататъшните препоръки.

Шесто. Под патронажа на Съюза на юристите в България да се провежда ежегодна среща на всички неправителствени организации на юристи за отчитане и обсъждане приложението на морално-етичните кодекси и взаимоотношенията между организациите”

Това е проектът, който предлагаме за заключителен документ.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Колеги, има ли други предложения? Смятате ли, че трябва да включим нещо допълнително?

ЕЛЕНА ТАШКОВА, адвокат: Аз имам едно предложение за включване в заключителния документ: в юридическите факултети да се изучава предметът “Морал и етика в юридическата професия”.

Във връзка с това мое предложение бих искала да задам два въпроса към нашите гости:

Първо, изучава ли се тази дисциплина в американските юридически факултети?

Второ, позволено ли е на адвокати да участват в различни шоу програми?

ЙСИФ ГЕРОН: Направеното предложение за включване на предмет “Морал и етика в юридическите професии” в юридическите факултети действително е удачно и аз предлагам да се включи в този заключителен

документ. Според мен това трябва да минава като червена нишка при преподаването на всеки един предмет в юридическите факултети.

ЕЛЕНА ТАШКОВА: Господин Герон, аз имам и други предложения, които ще дам в писмен вид на работната група.

РУМЯНА СИДЕРОВА: Само едно прецизиране. Ние можем да направим само предложение към юридическите факултети, защото те си имат академична автономия и ние не можем да им налагаме да го включат в учебните си програми.

ЙОСИФ ГЕРОН: Поначало всичко, което ви прочетох в нашия заключителен документ, са предложения. Затова и документът започва с “Предлагаме”.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Колеги, имаме ли единомислие по така предложения заключителен документ? Има се предвид съставянето на тази работна група, в която да бъдат представени всички неправителствени организации, обсъждане на всички направени предложения, включително и направените от г-н Кенет Стюарт за изграждането на механизми за контрол, и предложенията, които г-жа Елена Ташкова предложи. Има ли други предложения?

РЕПЛИКА ОТ ЗАЛАТА: Тъй като нищо не става без пари, да запишем, че тази кръгла маса предлага на правителството да предвиди процентно увеличение в бюджета на съдебната власт.

ЙОСИФ ГЕРОН: За съжаление този изключително важен въпрос излиза малко извън темата кръглата маса.

ВЛАДИСЛАВ СЛАВОВ: Аз ще отговоря на колегата. Такова предложение е направено от Висшия съдебен съвет и засега на първите разговори, които са водени с Министерството на финансите, имаме разбиране за процента, който трябва да бъде отпуснат догодина за издръжката на съдебната власт.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря на г-н Славов за разяснението. То беше уместно, защото иначе бихме излезли от темата на нашата кръгла маса.

А сега г-н Кенет Стюарт ще отговори на въпросите.

КЕНЕТ СТЮАРТ: На първия въпрос, дали етиката се преподава в американските юридически факултети, отговорът е категорично “да”. Навсякъде се преподава.

Вторият въпрос беше дали американските адвокати участват в различни видове шоу, на този въпрос със срам отговарям, “да”.

ДЪГЛЪС ФРАНСИС: Искам да добавя, че освен че етиката се преподава в юридическите факултети, всеки адвокат в щата, в който аз работя, а това е щатът Ню Мексико, е задължен да преминава курс по етика всяка година по време на практиката си.

ДЖИН ГИБСЪН: И още една добавка. В щата, в който аз практикувам, когато един адвокат желае да се запише в адвокатурата, полага и изпит по етика.

ВОДЕЩА ДЕШКА РАЧЕВЕЦ: Благодаря и на нашите гости. Това бяха много интересни уточнения.

Приключваме нашата кръгла маса. Бих искала да дам имейла на представителите на различните организации, а също и да ви кажа, че можете да се обърнете към г-жа Мариана Янева и Центъра за изследване на демокрацията. Да изпратите по имейла всички етични кодекси. Те ще ги преведат на английски, ще са достъпни в Интернет за да ви включат в мрежата, за да можем да получим информация едни за други.

Благодаря за участието.

Закривам нашата кръгла маса.